MARIUS MIRCU

POGROMURILE DIN BASARABIA

și alte câteva întâmplări

Editura „GLOB" București

www.dacoromanica.ro

MARIUS MIRCU

Pogromurile din Basarabia

și alte câteva întâmplări

Contribuții la istoria încercării
de exterminare a Evreilor

BUCUREȘTI, 1947

www.dacoromanica.ro

Materialul pentru această broşură l-am cules din:

destăinuirile ce mi le-au făcut martori oculari;
scrisorile, caetele, carnetele, ce mi-au fost trimise;
mărturiile făcute în faţa Tribunalului Poporului din Bucureşti;
reportaje publicate de ziarele: Scânteia, România Liberă, Mântuirea, Curierul israelit, Viaţa evreească, etc.

www.dacoromanica.ro

I. Cine au fost victimele

In „Universul" din 24 Septembrie 1941, *Elefterie Negel*, ziaristul despre care se spune că ar fi evreu botezat, şi ale cărui reportaje dintre Prut şi Bug au fost tot atâtea provocări mârşave împotriva evreilor, publică un interview cu guvernatorul Basarabiei, General *Voiculescu*, în care citim:

„Cea mai mare parte din tineretul evreesc şi comunist, a părăsit provincia (Basarabia) odată cu armatele sovietice.

***„Ne-au rămas aici copiii, femeile şi bătrânii neputincioşi,** săraci, lipsiţi de mijloace, incapabili de a-şi procura hrana prin muncă. Este necesar ca comunităţile evreeşti de peste Prut să le vină în ajutor. Pentru a asigura liniştea în spatele frontului, pentru a pune o stavilă propagandei comuniste dusă de aceşti evrei, i-am băgat pe toţi în ghettouri şi lagăre".*

Ce s'a făcut cu aceşti periculoşi evrei ***NEPUTINCIOŞI,*** vom vedea mai departe, în tot restul cărţii.

www.dacoromanica.ro

II. Cum au fost asasinaţi şi jefuiţi Evreii din Basarabia

«PURIFICARE NAŢIONALĂ». — Din ordinul guvernului Antonescu şi în baza unei hotărîri luate la o conferinţă ce a avut loc la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, cu câteva zile înainte de începerea ostilităţilor împotriva Rusiei Sovietice, toţi locuitorii evrei ai Basarabiei au fost executaţi pe loc, fără nici o judecată, imediat după ocuparea localităţii unde trăiau.

La conferinţa amintită au luat parte în afară de membrii guvernului, Guvernatorul Basarabiei, Generalul *Voiculescu*, avocatul *Giurgiuveanu*, directorul Românizării, directorii Guvernământului, prefecţii şi subprefecţii, adică tot aparatul administrativ.

La această conferinţă s'a hotărît o totală «purificare naţională» în Basarabia, în ceeace priveşte populaţia evreească. Pe româneşte: uciderea ei, în massă, fără excepţie. Cei care au fost de faţă, nu pot invoca nici un motiv de seamă, la fel nici aceia care, sub conducerea şefilor de administraţie, au ucis pe evrei, indiferent dacă erau tineri, bătrâni, femei sau copii mici, chiar sugari.

POPULAŢIA EVREEASCĂ DIN BASARABIA. — Populaţia evreească din Basarabia, în 1941, a numărat circa 237.000 suflete. In timp ce în mediul rural proporţia de evrei a fost numai de 4,3 la sută, această proporţie, în oraşe, a atins 27 la sută, adică mai mult decât un sfert din populaţie.

Iată, după «Scânteia», numărul aproximativ al populaţiei evreeşti din oraşele Basarabiei:

Chişinău	circa	32.000	suflete
Tighina	„	9 000	„
Bălţi	„	9.000	„
Cetatea Albă	„	8.000	„
Ismail	„	7.000	„
Chilia Nouă	„	4 000	„

www.dacoromanica.ro

Soroca	circa	4.000 suflete
Orhei	,,	4 000 ,,
Bolgrad	,,	3 000 ,,
Reni	,,	3.000 ,,
Cahul	,,	3.000 ,,

86.000 de oameni *numai în oraşe.*

Această populaţie a dispărut. A fost măcelărită de jandarmi, din ordinul guvernului, sub directa conducere şi controlul subprefecţilor şi prefecţilor.

Numai în oraşul *Chişinău* au rămas în viaţă circa o sută de persoane, închise în gheto-ul înfiinţat din ordinul guvernatorului.

In comunele rurale, n'au lăsat în viaţă nici măcar un copil cât de mic.

Averea celor arestaţi: bani, bijuterii, toate valorile, au fost furate. După dispoziţiunile guvernului, toate acestea trebuiau confiscate şi predate Statului. Dar nu s'a predat nici 25 la sută. Restul a intrat în buzunările călăilor.

Pentru munca lor sângeroasă, şi-au luat răsplata pe loc, fără control.

RĂSBOIUL SFÂNT. — După informaţiile culese în mijlocul populaţiei, dela foştii funcţionari şi dela lucrătorii din *Chişinău*, evreii au fost scoşi din oraş la mai mulţi kilometri, la şanţul anti-car săpat la răsărit de oraş, împuşcaţi şi apoi înmormântaţi în şanţul acela.

Mai mulţi evrei împuşcaţi în faţa Catedralei Mitropoliei, au fost înmormântaţi chiar în dosul Catedralei.

La *Bălţi* o bună parte a celor ucişi a fost înmormântată în faţa Catedralei. Peste morminte s'a creiat un mic parc.

Războiul în care a fost târâlit poporul român, a fost declarat „sfânt" de regimul Antonescu. Ministerul Propagandei a stăruit timp de 4 ani să convingă ţara despre „sfinţenia" războiului purtat în interesul fascismului. Iar evreii au fost ucişi în numele „ războiului sfânt" şi în două oraşe înmormântaţi în imediata apropiere a catedralelor creştine.

La sate, de multe ori, cadavrele au rămas neîngropate, sau îngropate superficial. Ploile — toamna anului 1941 a fost

www.dacoromanica.ro

foarte ploioasă — de multe ori au desgropat cadavrele, spălând straturile subţiri de pământ ce se aruncaseră, în grabă, deasupra lor. Câinii şi ciorile au făcut restul.

În sudul Basarabiei, lângă satul *Briani*, în primăvara anului 1942, după topirea zăpezii, săptămâni întregi s'au putut vedea picioarele şi braţele celor ucişi.

Femeile, chiar şi fetiţele, întâi au fost violate de grupuri întregi de călăi, şi numai după aceia împuşcate.

Cel puţin aşa s'a întâmplat la *Cetatea Albă*, unde au fost masacraţi cam 20.000 de oameni (localnici, sau mânaţi de aiurea), din grija şi sub conducerea dr. *Aurel Bejan*, primul subprefect al judeţului. Drept răsplată, i s'a creiat apoi un judeţ nou: Chilia, ca să poată fi înaintat prefect. Mai târziu a fost avansat inspector general administrativ al Basarabiei. Oamenii lui din primul guvern după răsturnarea regimului fascist, l-au numit prefectul judeţului Ilfov.

CE-A VAZUT UN PRIMAR.— „Un nebun a aruncat o piatră şi milioane de oameni molipsiţi de nebunia lui, l-au urmat orbeşte pe drumul distrugerii şi a fără-de-legii fără seamăn pe care o bestie cu chip de om le-a trasat cu penelul de astădată muiat în sânge".

Astfel îşi începe spovedania în faţa Tribunalului Poporului (acuzator public Camil Suciu — Aprilie 1945), un fost primar dintr'un orăşel din provincia dintre Nistru şi Bug, care şi-a pierdut postul socotind ca o desonoare pentru un român şi creştin să îndeplinească în această provincie o slujbă.

„Nu ştiu, continuă povestitorul nostru, de unde s'o iau. Dela cei 150.000 evrei din Basarabia, măcelăriţi, mitraliaţi, electrocutaţi, arşi sau ucişi cu metodele civilizate ale Europei noui, dela cei 7000 supravieţuitori care au scăpat pentru a fi trimişi în iadul din lagărele Ucrainei, prelungindu-şi o agonie înfiorătoare, să vă povestesc despre evreica *Manta*, servitoare la popota din Moghilev, violată de 40 soldaţi germani, sau de fetiţa de 8 ani batjocorită de un pluton întreg de Fritzi?

În 1941, legiunea de jandarmi din *Cetatea Albă* a predat nemţilor pe cei 8000 evrei din acel judeţ. Au fost ucişi până la unul, băgaţi într'o carieră de nisip, pe care au surpat-o apoi peste cadavre, „aşa ca să aibă şi înmormântare". Dar cum mâini şi picioare au rămas pe afară, au fost aduşi premi-

www.dacoromanica.ro

litarii să-i îngroape mai bine. O fetiță de cinci ani, căreia i-au fost împușcați părinții, s'a pus în genunchi și a rugat pe călăi :

— Eu sunt mică, eu ce știu ? Nu mă omorîți !

— Ei și ce ?

I s'a pus țeava puștii la cap și au terminat cu rugămințile „nefondate".

Un teterist din cavalerie mi-a povestit — spune martorul — cum a văzut în strada principală din *Tiraspol*, vreo 20 evreice tinere, complet desbrăcate, cu câte un par înfipt între picioare. După urmele de sânge închegat se putea vedea că au fost târîte așa o bună distanță dealungul șoselei.

Comandantul unui divizion român, rugat de un coleg să împiedice ferocitatea cavaleriștilor săi, a răspuns că așa este războiul. Atunci celălalt l-a dus într'o casă, unde i-a arătat următorul tablou : într'un colț zăceau doi bătrâni, bărbat și nevastă, cu țestele sdrobite cu patul armei. In mijlocul camerei, un evreu tânăr, țintuit în frunte de un glonte ; iar pe cele două paturi, două fete ca de 17—18 ani, răstignite, urlau, într'o băltoacă de sânge, după ce fuseseră violate de un pluton întreg. Soldații umpleau camera cu râsetele lor, și-și așteptau rândul. Cu pistolul în mână, Comandantul i-a putut goni din casă.

La *Grusilovo*, în Decembrie 1942, povestește martorul, fiind musafirul unui prieten, ofițer superior, acesta mi-a povestit cum toți evreii din acea comună au fost duși pe un deal, mitraliați și îngropați. Mi-a arătat și locul execuției. La *Odesa*, 17.000 de evrei au fost închiși într'o fabrică, udați cu benzină și arși de vii. Urletele se auzeau în tot orașul.

La *Chișinău* au fost uciși alți 70.000 de evrei. Acolo a avut loc și o agapă la o unitate de tancuri. La terminarea mesei, s'a dat și un spectacol : „*Dansul Morții*". Adică au fost introduse o mulțime de evreice, unele cu copii în brațe, și li s'a ordonat să danseze.

Cu broboane de sudoare pe frunte, de groază și extenuare, nenorocitele se mișcau în dreapta și în stânga, în hohotele de râs ale bestiilor. Pe urmă au fost scoase afară și împușcate în curtea cazărmii. Din sală se auzea sgomotul detunăturilor și nici unul dintre comeseni n'a protestat.

La *Bălți*, bestiile au scos și pietrele din cimitirul evreesc,

www.dacoromanica.ro

să nu rămână urmă de evrei. Medicul *Broitman*, cel mai bogat om din Bălți, a fost executat ca fiind „comunist". A fost jefuit de suma de 13 milioane și o mantilă de hermină.

Deportările de evrei se făceau în vagoane plumbuite. Trenurile speciale se plimbau zile întregi fără rost, sau, mai exact, cu rostul de a extermina cât mai curând pe nenorociți, prin sufocare și sete.

Într'o gară din Basarabia, un evreu flutura dela ferăs truica vagonului, un pachet de 100.000 lei, cerșind pentru această sumă un pahar cu apă. Un jandarm, de milă sau de dragul sumei, a adus un pahar cu apă; dar a fost văzut și împușcat pe loc de un ofițer german. Trenul mergea înainte iar nenorociții cădeau unul câte unul de foame, frig, sete și oboseală.

Marginea liniei ferate era acoperită de cadavre. Convoaele pe jos erau și mai înfiorătoare. Un prieten mi-a povestit — continuă martorul — cum un țăran basarabean s'a apropiat de un convoi și l-a rugat pe sergentul care-l mâna, să-i vândă un evreu pentru suma de 5000 lei. A încheiat târgul. L-a luat pe nenorocit peste șanțul șoselei, l-a lovit în cap cu ciomagul, și după ce a murit, l-a desbrăcat de haine și și-a scos pârleala. Avusese nevoe de haine, nu de evreu; dar haine nu se găseau. Numai evrei erau din belșug și în orice caz mai ieftin!

Convoaiele mergeau și se revărsau în Valea Nistrului, la *Atachi*. Multe mii de cadavre adăpostește acest târgușor basarabean și cei care au supraviețuit se vor cutremura tot restul vieții lor, la auzul numelui de comuna Atachi.

Aici, un delegat al Băncii Naționale, asistat de un ofițer de jandarmi, făcea o atentă percheziție corporală, jefuind, *oficial* — fără a elibera nici o dovadă, — orice obiect prețios: ceasuri, bijuterii, chiar verighetele din deget, blănuri, covoare, stofă, talpă, orice mărfuri. Și, bineînțeles, câți bani găsea.

Se luau și ghetele din picioare. Era prada soldaților. Dr. *Siegel*, medic din Câmpulung Bucovina, a răcit și a murit din cauză că un soldat i-a luat ghetele.

De aici, jefuiți de acte, scoși deci în afară de lege, luau drumul spre „morga" din Rabocidom, infernul din Puschinskaia și alte inferne din Moghilev. Zece mii de oameni într'o singură clădire, destinată de sovietici unui așezământ de civilizație și

www.dacoromanica.ro

cultură, şi apoi sortit de ordinea „antonesciană", exterminării celei mai înfiorătoare. Acesta era Rabocidom

Când mi-a venit ordin să plec primar dincolo de Nistru — ne spune martorul — m'am dus. Eram om sarac şi mă ispiteau cele trei lefuri ce se plăteau funcţionarilor de peste Nistru. Nu ştiam încă pentru ce se plătesc aceste lefuri. Am rămas legat sufleteşte de oraşelul de pe stânga Nistrului, de care mă leagă cele mai chinuitoare amintiri. Atât de chinuitoare, că astăzi, după doi ani, nu pot dormi de ele. Nopţi întregi mă chinue spectre teribile, mă urmăresc şi-şi întind spre mine braţele, rămase numai oase murdare. Urlă şi ameninţă şi degeaba îi trimit la Hitler şi la cei doi Antoneşti, la Calotescu şi la Alexianu şi la ceilalţi mulţi care i-au împins la nenorociri.

In zadar le spun că eu am fost un biet primar fără nici o putere, că eu nu i-am dus acolo, că eu i am înţeles şi am suferit şi eu destul, că am fost dat afară după un an, tot din cauza lor. In zadar le spun orice, spectrele nu dispar".

IN CODRII ORHEIULUI. — Despre bestialităţile din *Orhei*, una din supravieţuitoare, d na *Sima Bronstein*, povesteşte că în vara lui 1941, evreii care n'au apucat să se evacueze — vreo 4000 suflete — au fost duşi într'un lagăr, unde au trăit în cea mai groaznică promiscuitate şi s'au hrănit cu sfeclă putredă. Mureau zilnic zeci de oameni, de foame şi boli.

Intr'o zi, i-au pornit spre Tiraspol. Inainte de plecare au adus nişte ţigani, i-au pus să cânte, şi au silit pe bătrânii din lagăr să danseze.

La marginea codrului Orheiului, au fost aleşi cei mai tineri din lagăr, între care şi povestitoarea, şi duşi într'o poiană unde au fost maltrataţi. Câţiva au scăpat cu viaţă şi au fost duşi într'un lagăr, de unde, cu ajutorul partizanilor din republica moldovenească, au putut evada.

Isprăvile dela *Orhei* (ca şi multe dela *Cetatea Albă*), se datoresc mai cu seamă maiorului *Filip Bechi*, unul din cei mai fioroşi criminali de război (are familie la Brăila), autorul a nenumărate asasinate săvârşite în cele două oraşe arătate mai sus. El este autorul acelor execuţii care au umplut de groază populaţia. Asista el însuşi la omoruri, le dirija, executa. Avea predilecţie deosebită pentru copiii în faşe. Se numea

www.dacoromanica.ro

singur „al doilea Irod" şi se lăuda că aşa va rămâne în istorie. Descoperit la Brăila, în 1946, a împuşcat pe comisarul Mihalovici care-l urmărea. Părinţii şi fraţii lui nu cred că maiorul Bechi a fost unul din cei mai fioroşi bandiţi din lume. Şi într'adevăr, socoteşti aproape neverosimile cele ce s'au putut petrece în acele vremuri.

CEI 1700 DIN BRICENI. — Cu privire la cei 1700 evrei asasinaţi în comuna *Briceni*-Hotin, iată scrisoarea căpitanului român L. V.:

„Astăzi îmi dau seama mai mult, dece nu am fost de acord cu vederile d-lui colonel *C. Teodorescu*, comandantul Reg. 15 Infanterie, în timpul războiului nefast, de a asasina pe cei 1700 evrei reţinuţi sub propria-i „oblăduire" în comuna Briceni jud. Hotin.

Dar trebue să fiu explicit, de vreme ce am fost martor ocular.

Prin nu ştiu ce împrejurări, d-sa a luat în primire, dela alt eşalon, un grup de 1700 evrei.

I-am văzut. I-am văzut când, închişi în câteva camere din centrul satului, gâfâiau cerând apă.

Îi păzeau soldaţii din compania de comandă, iar atunci când eu, ca ofiţer, deci cu trecere în faţa celor ce străjuiau asasinatul în preziuă, am încercat să cer milă, pentru a li se da puţină apă, am fost apostrofat cu vorbe jignitoare şi priviri piezişe.

Reprezint tabloul în care se sbăteau aceste fiinţe nefericite. Intr'un spaţiu de 6—8 metri pătraţi stăteau înghesuiţi cel puţin 300 de oameni. Am văzut aceşti oameni, gâfâind cu limba scoasă, după aer, pentrucă din puţinul cât îl aveau, nu mai aveau ce consuma decât bioxidul de carbon pe care-l emanau. *Afirm că am văzut asfixiaţi, morţi ca atare, care încă stăteau în picioare, pentrucă se sprijineau de ceilalţi.* Am dat totuşi, unora din cei vii, un blid de apă, fiindcă nu puteam să le dau mai mult.

Îmi amintesc şi despre aluziile răutăcioase ale soldaţilor la adresa fetelor, asupra cărora se administrase deja, corectivul mentalităţii care îi comanda şi, cu inima strânsă de durere, am plecat mai departe, simţind că fiecare pas apasă o conştiinţă.

www.dacoromanica.ro

Ţin să menţionez că, în surdină, am fost invitat să asasinez aceşti 1700 de oameni nevinovaţi.

Din primul moment am refuzat, cutremurându-mă.

Mormintele celor circa 1700 evrei asasinaţi se pot vedea între Briceni şi Nistru (mi se pare satul *Sanca*).

Astăzi d-l colonel C. Teodorescu este avansat la gradul de general de Brigadă şi deţine decoraţia *Crucea de Fier*".

DETAŞAMENTUL M. O. DIN PÂRLIŢA. — În 1943, 100 de evrei, constituind un detaşament disciplinar de Muncă Obligatorie, au fost duşi dela Bacău în *Făleşti*-Bălţi, apoi în *Tg.-Pârliţa*, la Bat. 3 Drumuri, comandant maior *Radu Spânu* (originar din Brăila) dela Reg. 1 Pionieri Craiova. In Pârliţa, comandantul Comp. 2-a (unde au funcţionat martorii care mi-au relatat cele ce urmează) era locot. *Lazăr D. Lazăr*, rezervist, subinginer.

Din prima seară au fost luaţi în primire. Lt. *Lazăr*, înconjurat de statul său major: Lt. *Enache* (prof. de matematici la Ploeşti), un sergent bucureştean şi serg. elev *Popescu*, funcţionar B N.R.-Bucureşti (uitimii doi s'au purtat omeneşte).

Evreii discutau între ei:

— Cine o fi aici şeful detaşamentului?

— Mi se pare că sergentul ăla care ne-a întrebat câţi suntem.

— Aşi, e prea tânăr!

Lt. Lazăr a aflat. A venit în goană:

— Aveţi păreri? Vi le scoatem noi!

A chemat garda permanentă de olteni (şef, caporalul *Blaga* din Ardeal, care a înţeles că rolul lui e să fie câine), a scos pe cei o sută, între care oameni de peste 50 de ani, în curtea sinagogi, pe un loc unde pământul era pavat cu pietre colţuroase, i-a pus să se desbrace şi apoi să facă 50 de culcări. Cine nu se culca reglementar, şi pe piatră, era maltratat, mai ales de soldatul *Mare T. Dumitru* (Jud. Dolj), caporalul *Blaga* şi Lt. *Lazăr*. Băteau cu cataramа dela centiron, cu bocancii, cu cravaşa, după grad. Cu deosebire a fost bătut *Goldstein Naftuli*, contabil din Bacău. Omul avea peste 50 de ani, era surd şi n'auzea comenzile.

Pentrucă primele 50 de culcări nu ieşiseră perfect, au mai făcut două serii a câte 50, ca să se obişnuiască.

www.dacoromanica.ro

A doua zi, la 3 dimineaţa, caporalul Blaga a lucrat pe cont propriu, fără locotenent. I-a trezit.

— Vă mai este somn? Atunci să vă mai culcaţi!

Şi i-a culcat iar, de 100 de ori, cu bătaia respectivă. Pe urmă i-a dus la muncă.

Se sculau zilnic la 3 dimineaţa, mergeau 9 km. până la şantier, începeau imediat lucrul, până seara la 8, când se înapoiau la Oborul de vite, unde erau „adăpostiţi". Soarele ardea, pomi nu erau, apa de băut la 1 km. depărtare. Numai când şefilor le era sete, trimeteau după apă şi puteau bea şi evreii.

Îi hrăneau cu ciorbă de peşte sărat. Încă un motiv, după muncă, praf şi soare, ca să sufere de sete.

Când paza, la şantier, a mai slăbit (n'aveau unde şi cum fugi), au putut să afle oamenii ce se întâmplase prin acele locuri.

NICI O URMĂ DELA EVREII DIN TG.-PÂRLIŢA. In oraşel trăiseră cam 2000 de evrei, negustori bogaţi, cei mai mulţi foarte bogaţi (blănuri, cereale, mori, prese de ulei). Aproape toţi au fost măcelăriţi de trupe germane şi române. Un ţăran din comuna *Scumpia* (*Bălţi*), un lipovean de vreo 40 de ani, cărăuş la piatră, (rechiziţionat) a povestit odiseea a doi fraţi tineri, evrei din Scumpia, unde aveau împreună o prăvălioară. Li s'au omorît părinţii în faţa lor. Au fugit la Făleşti, să se ascundă. Au dat de un batalion de cavalerie. Unul din ei făcuse armata la acel batalion. Un maior l-a recunoscut, îl preţuise. Le-a dat un bilet: nimeni nu le poate face vreun rău, sunt elemente bune. I-a sfătuit să se înapoieze acasă. In Scumpia, ţăranii nu i-au trădat (în general, ţăranii basarabeni s'au purtat admirabil). Dar au venit nemţii: i-au pus să-şi sape câte o groapă, i-au îngropat de vii, până la jumătatea corpului, unul cu capul în pământ şi picioarele afară, celalt invers. S'au sbătut până au murit. Sătenii au fost adunaţi să-i privească. Le curgeau lacrimile.

In cimitirul evreesc, din apropiere, un ţăran de vreo 55 de ani le-a arătat două movile mari şi le-a povestit că au fost aduşi acolo cam 300 de evrei şi puşi să-şi facă gropile. I-au ucis cu mitralierele. (Ţăranii spuneau că nemţii au făcut tot. Se temeau să spună că şi unii români. Dar

www.dacoromanica.ro

lăsau a înțelege: stăruiau mereu că acolo își avea cantonament un regiment român de grăniceri).

S'a dat ordin dela Primărie ca să nu mai rămână *nici o urmă* dela evrei. Casele au fost distruse. Rămășițele au fost și ele distruse. Doar sinagoga a rămas: acolo era cantonată trupa. Pietrele funerare au fost, toate, ridicate din cimitir. Țăranii și-au făcut treuci pentru porci.

In mijlocul cimitirului evreesc se înalță o cruce de lemn. Acolo era îngropat paznicul, creștin, al cimitirului. Când trupele române devastaseră cimitirul, el a arătat că nu e creștinește ce fac. L-au ucis.

Râpele din jurul târgului erau pline de cadavre. Gropi comune: femei, copii. Chemau o grupă, o puneau să sape o groapă, îi așezau pe marginea ei, îi mitraliau din spate, cădeau în groapă. Aduceau a doua grupă de evrei, îi puneau să acopere prima groapă cu var, apoi cu pământ, după care își săpau și ei tranșee, urmând a fi îngropați de grupa a treia... Ultima grupă a fost îngropată de țărani.

Dar nu era uciși chiar așa de simplu. Părinții erau uciși în fața copiilor mai mărișori, aceia care își dădeau seama. Un neamț furios smulgea copiii din brațe le mamelor și îi rupea în două, fie trăgând de cap și de picioruțe, fie frângându-i pe genunchi, ca vreascurile. Fetele erau mai întâi necinstite. Femeilor și fetelor le tăiau sânii. Mulți au fost îngropați de vii, ca să nu mai risipească gloanțele.

Fostul abator evreesc de păsări era închis cu scânduri bătute. Acolo fuseseră spânzurați și jupuiți mulți evrei. Multă vreme au rămas acolo atârnate cadavrele putrezite. Spuneau țăranii că ele mai atârnă; dar nu se putea apropia nimeni.

In pragul postului de jandarmi era îngropată o mamă cu cele două fice, stăpânele casei. Le-au ucis jandarmii, ca să le rămână lor casa.

Intr'o zi, pe șantier, celor 100 de evrei dela muncă li s'au părut suspecte două movile de pământ pe un ogor, lângă șanțul șoselei, aproape de târg. Au săpat (nu-i mai supravegheau soldați olteni, ci soldați basarabeni). Au dat întâi de var. Apoi de cadavre. Despuiate. A trecut un târgoveț:

— Da, aici au fost îngropați de vii evrei!

După poziția cadavrelor se vedea că au fost svârliți de vii și se svârcoliseră.

www.dacoromanica.ro

Intr'o vale din apropiere, unde mergeau pentru nevoile zilnice, erau multe fragmente de pergament din suluri sfinte. Ţăranii le foloseau ca hârtie higienică.

IATĂ ŞI CÂŢIVA **OAMENI**.— Am pomenit despre felul în care se purtau ţăranii basarabeni cu evreii. Iată două întâmplări povestite de d. S. Cristian.

Ţăranii din partea locului *(Pârliţa-Făleşti)* — căci locuitori evrei nu mai existau în Basarabia — n'aveau voie să ajute pe evrei, sub nici o formă, fie cu alimente fie cu altele.

Ţăranii priveau însă cu milă munca faraonică a acelor evrei şi halul în care se aflau ei.

Pe la trei de noapte, ţăranii împrăştiau pe marginea şoselei care ducea dela cantonament la şantier, pâine, mămăligă şi ce mai aveau de ale mâncării, socotind că la ora patru, când va trece detaşamentul, evreii să culeagă de pe şosea alimentele lăsate de ţărani.

Sentinelele care conduceau convoiul, tolerau şi ele isprava omenească a semenilor lor ţărani, care au continuat tot timpul muncii acelui detaşament.

Era a doua zi după Iom Kipur, marea zi de post. Intr'o altă localitate unde se aflau evrei la muncă, un ţăran cu o căruţă cu mere s'a oprit în faţa lor şi simulând beţia şi furia, s'a răstit la ei că ar fi armata lui Stalin, şi a aruncat cu merele într'înşii, până la unul.

Evreii au înţeles beţia . . . ca şi furia . . . ţăranului şi i-au mulţumit din ochi pentru fapta sa omenească.

JAFUL CEL MARE.— Executarea evreilor din Basarabia, a fost urmată de devastarea caselor şi întreprinderilor lor. Tot ce aveau mai bun s'a încărcat în vagoane şi s'a trimis la adrese particulare în ţară.

Generalul *Voiculescu* când a fost demis din postul său, a expediat numai el personal câteva vagoane în ţară.

Şi toţi funcţionarii mari ai guvernământului, la fel. Cine ce-a putut. Cei mici n'au rămas nici ei fără pradă!

Iustin Popa, fost notar, în prezent arendaşul restaurantului băilor Moneasa jud. Arad — (locueşte în comuna Arad) a transportat acolo din Basarabia atâta mobilă cât poate mobila

www.dacoromanica.ro

un hotel. In afară de acestea, maşini, animale şi unelte chirurgicale şi medicale care ar fi fost destule pentru un mare spital.

Intreprinderile Evreilor ucişi şi ale celor plecaţi, au fost preluate de Directoratul Românizării, al Guvernământului. Aceste întreprinderi au fost puse întâi în stare de funcţiune, pe urmă, cele mai bune, arendate. Cele mai mari întreprinderi şi moşii au trecut, prin bună învoială, în mâinile unor oameni fără de niciun căpătâi, care s'au înţeles cu *Al. Giurgiuveanu*, directorul atotputernic al Românizării. Li s'a fixat o arendă neînsemnată, iar materiile prime găsite în fabrici, le-au primit drept cadou, fără inventar. Peste toate acestea, au mai fost scutiţi şi de serviciul militar!

„Pentru aceştia au murit soldaţii români în Caucaz!" spunea, chiar pe front, un general român.

Cea mai mare fabrică de uleiuri din Basarabia, „*Palmira*" din Chişinău, s'a trecut, prin bună învoială, cu o arendă ridicolă, în mâinile fratelui lui *Giurgiuveanu*.

Celelalte fabrici şi uzine de seamă au fost arendate, tot prin bună învoială, oamenilor interpuşi care au găsit adresa domiciliului particular al d-lui dir. *Giurgiuveanu*, sau al altor directori şi subdirectori ai guvernământului.

Toţi arendaşii mari ai întreprinderilor şi moşiilor, bine utilate, erau oameni de casă, interpuşi cointeresaţi cu directorii.

In sudul Basarabiei, au funcţionat fabrici de stofe, bine utilate, care în cursul retragerii Armatei Roşii din Basarabia, n'au fost distruse şi nici măcar stricate. Acestea au funcţionat la Tătăreşti, Arciz şi Tepliţa.

In luna Aprilie 1944 au fost demontate, iar maşinile încărcate în vagoane şi transportate în ţară.

Maşinile şi instalaţiunile fabricei de sobe din Arciz au fost transportate de către falsul „inginer" *Cerbu*, arendaşul fabricei, la Râmnicul-Vâlcea, pe adresa d-nei *Virginia Cerbu*, Str. Maior Georgescu Nr. 13.

In Noembrie 1943, după spargerea frontului german dela Uman, banditii Basarabiei au început fuga spre ţară. Fabricile, proprietatea statului, arendate numai, nu cumpărate, una după alta au fost demontate de deţinătorii lor şi expediate în ţară. După ce şi-au făcut averi de milioane, au furat şi fabricile chiar.

www.dacoromanica.ro

UN POET, FIU DE PREOT. — Dar nu e destul că i-au măcelărit şi jefuit pe evreii basarabeni. Iată cum îi prezentau, ca să-şi scuze purtarea, sau, mai curând, ca să îndemne şi pe alţii să facă la fel.

Extrag dintr'o carte de reportaje de răsboi ale unui poet premiat pe vremuri de „Fundaţiile Regale", *Constantin Virgil Gheorghiu*. Cartea se numeşte „*Ard malurile Nistrului*" şi a avut mare succes printre bestii D-licatul poet, fiu de preot din satul Petricani (munţii Neamţului) descrie trecerea unei coloane de evrei prin oraşul *Bălţi*, transformat în bună parte în „cenuşe şi scrum" (Noembrie 1941. Evreii erau duşi la moarte).

„Pe şosea, din direcţia Soroca—Dumbrăveni, şi-a făcut apariţia un convoiu de câteva mii de evrei, aduşi din zona de luptă. Prezenţa lor în preajma frontului, era catastrofală Toţi evreii, dela copii şi până la optzeci de ani, făceau spionaj în favoarea bolşevicilor.

„Evrei cu perciuni galiţieni, femei evreice din toate categoriile sociale, de toate vârstele. copii pistruiaţi şi cu urechile blegi, duceau zi şi noapte inamicului informaţii despre poziţiile trupelor noastre.

„A fost nevoie să se ia măsuri radicale şi să fie ridicaţi şi transportaţi din apropierea frontului toţi evreii, indiferent de sex, de vârstă sau de categorie socială.

„Prezenţa lor în apropierea frontului era mai periculoasă decât dinamita.

„Iată-i acum pe aceşti vrăjmaşi de moarte ai ţării şi ai neamului nostru, aduşi în convoi din nordul Basarabiei. Coloana lor este nesfârşită. Cum merg între sentinele, sub lumina roşie a soarelui care se revarsă peste ei şi peste oraşul ars, par nişte făpturi subterane.

„In acest convoiu, alcătuit din câteva mii de indivizi, se aflau şi o parte din evreii cari au devastat, incendiat şi distrus oraşul Bălţi şi alte oraşe din nordul Basarabiei.

„Mă apropii de convoiul, în jurul căruia se împrăştie un miros greu.

„Din când în când, jidovii aruncă asupra oraşului priviri furişe şi încărcate de bucurie diabolică.

„Acum defilează împreună cu femeile, bătrânii şi copiii

www.dacoromanica.ro

lor, ca cea mai criminală armată de distrugători, în faţa operei lor, în faţa ruinelor fumegânde ale oraşului...

„Convoiul evreilor înaintează încet. Ei nu par atât de obosiţi cât par dispuşi să guste cu privirile, cât mai îndelung, spectacolul oraşului ars.

„Pare că şiragul care mânjeşte şoseaua, coloana aceasta a lor nu se mai sfârşeşte. Niciodată nu mi-am închipuit că voiu putea asista la o defilare aşa de macabră.

„Dar cine va putea să redea vreodată într'un tablou, înfăţişarea miilor de evrei cari defilau în faţa ruinelor oraşului Bălţi!"

N'am citit carte mai odioasă, mai lipsită de adevăr! Amintiţi-vă ce spunea guvernatorul Basarabiei despre aceşti evrei NEPUTINCIOŞI (Pag. 3).

III. Istoria blestemată a oraşului Chişinău

1939 : 65.000. — In anul 1939, au trăit la Chişinău 65.000 de evrei. In 1940, după ce Armata Roşie a intrat în Basarabia, au venit mii de evrei din România şi alte mii de evrei din Uniunea Sovietică.

Când armatele lui Hitler şi Antonescu au ocupat, la 16 Iulie 1942, Chişinăul, mai rămăseseră în Chişinău 13.000 evrei, care n'au apucat să se evacueze.

Câţiva supravieţuitori din Chişinău, povestesc crâmpeie din calvarul lor.

16 Iulie 1942 : ÎNCEPE TEROAREA.— Trupele germane se află la periferia oraşului. Lupte de stradă şi ocuparea oraşului. Trupele S.S. trec prin baionetă o parte din populaţie — aşa zisă comunistă — printre ei şi o bună parte de evrei. Soldaţii sfarmă uşile cu patul armei şi pătrund în case. Unde găsesc evrei, în special bărbaţi, răsună gloanţele. In rare cazuri sunt strânşi şi duşi în convoaie la sediul Gestapoului. Acolo, după zile de chinuri şi umilinţe, sunt puşi în linie, număraţi soţ şi fără, apoi executaţi. Dacă ai avut norocul să fi soţ, când s'au împuşcat cei fără soţ, ai scăpat. Cu acest faimos procedeu au fost împuşcaţi o sută de evrei, majoritatea intelectuali.

www.dacoromanica.ro

Câteva sute de evrei au fost uciși în primele patru zile de ocupație, iar trupurile lor au fost aruncate în stradă și devorate de câini.

După câteva zile teroarea a fost legalizată. Poliția și militarii au început să umble din casă în casă, iar unde găseau familii evreești le forțau ca în maximum 10 minute să părăsească gospodăria.

După plecare, casa era jefuită și devastată.

Erai îndrumat apoi cu bocceluța în mână spre partea de jos a orașului, în cartiere ruinate și mizere, de unde n'aveai voie să ieși. Zile întregi aici am suferit de foame și de sete, căci apă nu era și ca să te duci la cișmeaua îndepărtată, riscai să fi împușcat de militarii instalați la un pod de trecere.

DANSUL MORȚII. — In acele zile, povestește ziaristul Dumbrăveanu, cineva a avut ideia să alcătuiască repede un tren special care să ducă spre front pe ziariștii dela gazetele din Capitală. Fiecare ziar și-a desemnat reprezentanții. Era între ei și ziaristul Horia Roman.

Trenul s'a numit „Patria". A poposit departe de front, fiindcă domnii aceștia cu misiuni propagandistice nu erau nici odată curioși să cunoască riscurile și primejdiile. Aidoma cu cei dela P.P. (Presă și Propagandă), care, mobilizați în uniforme și cu grade, trimeteau corespondențe depe front în care era vorba numai de „jidani", dar niciodată de bătălii. Și ca să se vadă ce reprezenta un asemenea reprezentant al P.P. pentru ostașii depe frontul adevărat, e destul să citățm un episod povestit de d-l General Avramescu, comandantul armatei a 4-a : oriunde soldații prindeau în Crimeea vreun „de ăsta" cu P. P. în piept, îi ardeau o bătaie că-l lecuiau să i mai viziteze.

Se ocupase Chișinăul. Grupul ziariștilor a fost coborît din tren, condus cu mașinile până la liziera orașului încă fumegând. Nemții îl incendiaseră cu bombe aeriene și artilerie.

Insera — și fumul se ridica de pe clădirile distruse, împletit cu jarul din adâncuri. Era un spectacol impresionant și unii dintre ziariști, mai emotivi, au rămas să-l privească îngânduraţi. Fiindcă nu toți erau dela „Porunca Vremii", și nu toți erau din acelaș aluat.

Ziariștii fură dați în găzduire la o unitate de tancuri, care intrase între ruinile din Chișinău.

www.dacoromanica.ro

Cantonament în corturi, găzduire ostășească, desigur, — totul frugal, rapid, improvizat. Dar când a înserat deabinelea, gazetarii și-au putut da seama că făcuseră socoteli greșite. Fiindcă între corturi, pe iarba verde, se construiseră mese, — iar într'un colț sfârâia un grătar ca în cel mai autentic cartier bucureștean.

Era masa de seară organizată în cinstea ziariștilor. Masă stropită din belșug cu vinuri și liqueruri scoase din ascunzișuri, — cu bucate care nu aduceau nimic cu frontul și cu viața aspră de campanie. S'a băut, s'a mâncat, ca într'un local din Capitală, cu lăutari adevărați, — în vremuri bune. Și după ce masa s'a încheiat, după ce băutura a curs, cineva a dat un ordin scurt, — ca un șuerat:

— Dansul morții!

De după corturi, dintr'un colț tăinuit până atunci, au apărut, într'un cortegiu halucinant, grupuri de femei. Chipuri palide, transfigurate, îmbrăcăminte ruptă, cu părul răvășit, abia ținându-se pe picioare. Și lângă unele, copii. Ținându-se de fustele lor, cu ochii mari îngroziți, simțind și ei ca și mamele, furtuna ce se apropia.

— Dansul morții! a mai șuerat cineva.

Și când armonicile au început să tune, iar țiganii din taraf să chiue, umbrele acelea halucinante au început să se miște în chip de dans, să se învârtească, să facă piruete.

Dar n'a durat mult dansul. Cântecul era scurt ca și viața umbrelor ce dansau; de pe covorul verde, femeile au fost scoase și împușcate în întunericul de după corturi.

Numai unul, — unul singur, de vreo trei anișori, mai era în viață, lângă mesele cu bucate și băuturi. Holba ochii, nu înțelegea nimic. Fu luat în brațe, aruncat ca mingea în sus, — și împușcat pe când trupușorul era încă în aer.

A fost, desigur, numărul „tare" al spectacolului.

— Ăsta ce e de vină?

— Ăsta micu' — i s'a răspuns — e mai periculos decât unul mare. Ăsta crește odată cu pericolul. Și trebue ucis cât mai e mic...

22 Iulie 1942: GHETOUL.— Într'o dimineață (22 Iulie 1942), mare zarvă. Toți evreii trebue să plece. Bagajele trebuesc neapărat depuse la un loc, căci nu e voie de ținut nimic în mână. Se vor transporta cu căruțele. Bineînțeles a fost un truc,

www.dacoromanica.ro

căci totul a fost furat. Oamenii n'au mai rămas decât cu ceiace purtau pe dânşii. Strânşi cu toţii într'o curte virană, aşezaţi unul lângă altul, înconjuraţi de puşti şi mitraliere. Zece mii de suflete într'o lungă zi de vară, fără mâncare, fără apă, aşteptau moartea salvatoare. Spre seară, un ordin venit de sus, dispune eliberarea evreilor şi formarea ghetoului. Lumea scăpată fugea înnebunită prin întuneric, ca să-şi găsească un loc de adăpost sub un acoperiş dârâmat. In câteva zile, din nimic s'au înjghebat gospodării rudimentare, iar dorul de viaţă începe să licărească. Ghetoul este format, cu comandament militar şi reţele de sârmă. Nimeni n'are voie să iasă din acest ţarc.

Pentru o bună rânduială se formează o Comunitate, care să facă pe cât posibil legătura între autorităţi şi evreime. In primul rând se face statistica evreilor din Gheto. 11.000 de suflete rămase, după măcel. Se recenzează pe meserii, vârstă, sex, etc.

Evreii au fost obligaţi să poarte câte un petec galben pe spatele şi pieptul hainei. Preşedinte al Ghettoului a fost numit d-l *Gutman Landau*, fruntaş al evreilor din Chişinău.

1 August 1942: MASACRELE SPORESC. — Un ofiţer german, şeful Gestapoului — trimis din Polonia cu ajutoarele sale, vine în Ghetto şi fără să spună nimic, strânge, sub motiv că-i duce la muncă, 200 tineri şi 200 tinere intelectuale. Sunt încolonaţi şi duşi la marginea oraşului, la cimitirul evreesc.

Acolo, în dreptul unor gropi anti-tanc, sunt porniţi spre vale în rânduri de câte 10 — legaţi la ochi. După câţiva paşi, sunt mitraliaţi pe marginea gropii. S'au întâmplat scene înfiorătoare.

Câteva zile mai târziu au fost scoşi din Ghetto alţi 450 tineri evrei, duşi la fabrica de harnaşament şi împuşcaţi în aceleaşi condiţiuni. Rămăseseră în viaţă numai 30, pentru a îngropa victimele. Aceştia au fost apoi readuşi în Ghetto.

După alte câteva zile, câţiva gestapişti şi agenţi ai Siguranţei au venit în Ghetto şi au ridicat pe bătrânul rabin *Palenkovschi*. Deşi era suferind, l-au gonit în pielea goală pe străzi.

In aceiaşi zi au adunat pe toţi rabinii din Ghetto, cu soţiile lor, într'o singură casă şi acolo, în prezenţa tuturor, au batjocorit pe bătrâna rabinească *Palenkovschi*. Apoi i-au împuşcat pe toţi.

www.dacoromanica.ro

Pianista *Lida Rivlis*, celebră în toată Basarabia, a fost împuşcată în faţa familiei ei. Apoi i-au masacrat părinţii.

Încolo, viaţa în Ghetto trecea fără evenimente prea mari. Zilnic Guvernatorul Basarabiei întreba pe aghiotantul său:

— Câţi jidani au murit azi noapte în Ghetto?

— Şapte!

— Cum, numai atâţia?

Abia în luna următoare se mai petrece un eveniment demn de luat în seamă: treisute de oameni trimişi la Ghidighici la cariera de piatră, sunt asasinaţi, pe motiv că ar fi aşvârlit cu pietre într'un tren militar din gară.

August—Septembrie 1942: ASASINATUL IN MASSĂ DELA GHIDIGHICI. — Era prin a doua jumătate a lunii August 1942. Marele Cartier General hotărîse împietruirea drumului Iaşi—Chişinău, lucrare care trebuia făcută cu materialul scos din cariera Ghidighici. In această carieră, la numai 12 km. de Chişinău, era nevoie de mulţi lucrători.

Cei ce construiau şoseaua au găsit cea mai bună soluţie ca lucrul să le revină eftin. La Chişinău se înfiinţase un Ghetto împrejmuit cu sârmă ghimpată, cu porţi străjuite de sentinele cu baioneta la armă. In „ghetto", dacă erai „arian", puteai intra şi eşi cu permis dela Guvernământul Basarabiei, ca să cumperi pe nimica toată lucrurile dela evrei. Iar din ghetto puteai eşi, dacă erai evreu, doar în trei cazuri: în coloană — pentru muncă obligatorie; în coloană — pentru deportare; sau de unul singur: în sicriu. Şi ghettoul din Chişinău a devenit salvarea pentru administraţia drumurilor.

Astfel au fost aduşi 400 de evrei în gara Ghidighici, pentru încărcarea pietrei de pe rampă şi 10 femei evreice care să le facă de mâncare.

Lucrul mergea strună şi toată lumea era mulţumită: ofiţerii batalionului de drumuri care lucra şoseaua, aveau piatră cât le trebuia, inginerii Direcţiunii Drumurilor făceau o lucrare eftină, fiindcă mâna de lucru nu costa nimic: se împietruia drumul Iaşi—Ungheni—Chişinău. Toate ar fi mers de minune, dacă nu s'ar fi întâmplat ceva ce a turburat puţin programul de muncă.

www.dacoromanica.ro

Intr'o zi, blocându-se toate staţiile între Chişinău-Tighina, câteva trenuri, printre care şi acela al unui batalion de infanterie, au rămas vreo 7 ore în gara Ghidighici. Plictisiţi de aşteptare, soldaţii au coborît din vagoane şi legionarii dintre ei, aflând de evreii din gară, i-au luat la bătaie, aşa, din distracţie. Bătaia a durat câteva ore, arma întrebuinţată : patul puştii. Cincizeci de evrei a trebuit să fie ridicaţi pe targă, după plecarea trenului şi duşi la baraca carierii în care locuiau.

A doua zi, un locotenent dela Marele Cartier General, inspectând lucrul şi baraca, a găsit pe cei 50 de evrei, şi interesându-se de ce „boală" suferă, de zac aşa sfârşiţi pe paie, a clătinat compătimitor din cap şi a plecat. N'a intervenit — era cam periculos pe-atunci.

Dar evreii din gara Ghidighici au avut nenorocita ideie să reclame cazul, prin conducătorul lor din ghetto, Guvernatorului Basarabiei. Acesta a dispus să se facă imediat o anchetă. Şi ancheta a dovedit că cei bătuţi de soldaţi erau mizerabilii care cu un an înainte... insultaseră armata română.

Câteva zile după anchetă, cei peste 300 de evrei, împreună cu femeile, au dispărut din cariera Ghidighici şi nu s'au mai întors niciodată. Un locotenent din batalionul 3 drumuri, însărcinat cu supravegherea încărcării vagoanelor din gară, povestea cu amănunte cum evreii au fost ridicaţi şi mitraliaţi pe câmp, în apropierea gării.

Acestea s'au petrecut în August—Septembrie 1942.

8 Octombrie 1942: TRANSNISTRIA. — Cu două zile înainte, evreii din ghetto sunt anunţaţi că stăpânirea dela Bucureşti cere ca toţi evreii închişi, să fie transportaţi în Transnistria. Trebuiau să pregătească pâine şi alimente pentru convoaie. Transporturile urmau să se efectueze în 4 serii a 2500 oameni.

Seriile au fost repartizate după planul Ghettoului, pe străzi. Fiecare din evrei vedea moartea cu ochii. Căci plecatul în Transnistria egala cu exterminarea. In dimineaţa zilei de 8 Octombrie, un pluton de jandarmi, cu căruţele respective, vin să-şi îndeplinească misiunea.

Femei, copii, bătrâni, bolnavi, sunt suiţi în micile căruţe ţărăneşti, în grupuri de câte zece. Nu încap nici jumătate, restul pe jos. De bagaje nici vorbă. Din lipsă de căruţe, pleacă în prima zi numai 1670 oameni. După două zile alţi 500 oa-

www.dacoromanica.ro

meni. Timpul se înrăutăţeşte. Ploi şi frig, nici o veste dela cei plecaţi. Oamenii se sbat, caută să ţină în loc transporturile, poate se va mai putea salva ceva. Telefoane cu Bucureştii, speranţe, dar ordinul nu sosea. Transporturile continuau şi rândurile se răreau. Mai rămăsese 4000 oameni, când evreii se decid să trimită la Bucureşti pe avocatul *Şapiro*, vicepreşedintele Comunităţii. De acest lucru ştiau numai câţiva. Intr'o maşină militară, Sâmbătă seara, pleacă îmbrăcat ofiţereşte. Toată speranţa era în acest ultim demers, mai ales că parvenise ştirea că Regina Mamă se interesa de soarta lor.

Avocatul Şapiro se prezentă d-rului W. Filderman. Împreună depun toate stăruinţele. In zadar: evreii basarabeni sunt condamnaţi la moarte. I se oferă avocatului Şapiro să rămână cel puţin el în Bucureşti, să se salveze. Refuză:

— Mi-am dat cuvântul de onoare că mâine sunt înapoi în ghetto!

Luni dimineaţa, după două nopţi de drum, Şapiro se întoarce, conform înţelegerii. O scurtă expunere în comitet şi oamenii au înţeles că partida este definitiv pierdută. Nu mai era nici o speranţă. Cine poate, să fugă. Atunci au început acele evadări din cursa morţii. Cu orice risc, cu bani grei, câţiva s'au salvat. Măsurile drastice din ultimile zile au îngreuiat şi acest lucru. Transporturile de oameni continuau.

Două zile după întoarcerea lui Şapiro, comandantul a cerut Comunităţii să facă trei categorii din evreii rămaşi la Chişinău, ca să plece în trei serli, la interval de câte şapte zile. Preşedintele Comunităţii l-a trecut pe Şapiro în ultimul eşalon de plecare. El a cerut însă să plece imediat. Se svonise la Chişinău — din spusele călătorilor — că primul eşalon de deportaţi a fost lăsat în haine sumare, la 10—20 km. de Chişinău şi majoritatea dintre dânşii au fost împuşcaţi, pentru ca supraveghetorii să poată fura încălţămintea, îmbrăcămintea şi banii. Şapiro a ţinut să conducă un eşalon pe drumul deportării: a fost împuşcat cu aproape întreg detaşamentul pe care l-a condus.

In grupe de 3—400, toţi evreii au fost trimişi pe jos, pe drumul Orheiului, spre Transnistria.

Drumul a fost semănat cu câteva mii de cadavre: degeraţi, îmbolnăviţi, împuşcaţi.

www.dacoromanica.ro

Când nu cădeau de gloanţele soldaţilor şi subofiţerilor, mureau de oboseală. Intre cei ucişi e şi bătrânul *Beniamin Solomonov*, unul din fruntaşii evreimii basarabene, în vârstă atunci de 86 ani.

Bolnavii erau împuşcaţi.

Aproape goi au ajuns la Nistru. Soldaţii le furaseră hainele.

La Vadul lui Vodă au legat pietre de gâtul evreilor şi i-au înecat în Nistru.

23 August 1944: NUMAI 12! — La 23 August 1944, când Armata Roşie a intrat în Chişinău, s'au mai găsit acolo numai 12 evrei.

Ce s'a făcut cu cei deportaţi? O povesteşte locotenentul superior sovietic *Bromberg Mihail Solomonovici*, cu ocazia trecerii prin Bucureşti:

„In victorioasa lor înaintare, trupele sovietice au descoperit, lângă Bug, un lagăr cu cinci sute de evrei. Fuseseră la început douăzeci de mii la Damaniovka. Dar nemţii au ştiut cum să-i „trateze". Mai toţi aceşti evrei proveneau din CHIŞINĂU. Aspectul oamenilor găsiţi aici, era îngrozitor. Erau toţi flămânzi, slabi, îmbrăcaţi în saci. Aceştia erau cei ce scăpaseră. Marea majoritate fusese omorîtă. Bărbaţii erau spânzuraţi, iar femeilor li se tăiau mamelele şi apoi erau lăsate să moară in cele mai grele chinuri.

Când au auzit vorbindu-li-se evreeşte, glasurile purtate de aceste schelete au prins a exclama:

— *A venit Messia*!"...

IV. Amintiri din Edinţi

Edinţi, oraşul blestemat unde au fost adunaţi evreii din Basarabia şi Bucovina de Nord, ingrămădiţi în grajduri şi ruine, pentru a lua apoi calea suferinţelor, spre Transnistria. Şi astăzi ochiul trecătorului va încremeni la văzul literelor scrise cu sânge pe pereţii caselor pustiite: „*Aici au fost masacraţi 60 evrei într'o singură noapte*"; sau „*Aci mi-au ucis bestiile criminale părinţii şi întreaga mea familie*"; sau „*Singura noastră dorinţă este să ne răsbunaţi*"; sau altele de felul acesta.

Câte nu s'au petrecut la Edinţi!

www.dacoromanica.ro

Iată, de pildă, grupul de 280 evrei (bărbaţi, femei, copii) din Jadova (jud. Storojineţ) ajuns la Nistru. Noaptea. Ploua. Soldaţii, beţi, i-au silit să intre în Nistru, trăgând în ei cu armele. Numai câţiva au scăpat.

Iată relatările unui martor ocular — *Ben Zion Reifer* — unul dintre supravieţuitorii lagărului Edinţi:

„Era în ajun de Roş Haşana, o zi ploioasă de toamnă. Pe drumurile desfundate ale Basarabiei porneau coloane de evrei pribegi. Era o coloană de bărbaţi care şi-au lăsat la Edinţi soţiile şi copiii şi acum pornesc, flancaţi la dreapta şi la stânga de patrule cu arme şi cravaşe.

In faţa coloanei se află venerabilul rabin *Iehoşua Frenkel*. El îşi însoţeşte obştea pe drumul pribegiei, mângâind pe cei din jurul său, cu ochii înnecaţi în durere, în care se oglindeşte melancolia unui Ieremiahu. In mintea fiecăruia stăruie o disperată întrebare: încotro?...

Este drumul durerii!!

Unde sunt acum biblicele „Amud Anan" (coloana de fum) şi „Amud Eş" (coloana de foc) care însoţeau pe strămoşii noştri în deşert?

Liniştea este mereu întreruptă de pocniturile cravaşelor, la care răspunde un adânc suspin al celui lovit.

„Gam ze iaavor" (şi asta va trece...) mângâie rabinul pe cei desnădăjduiţi. Intre timp am fost jefuiţi de haine şi încălţăminte, aceasta pentru a ne uşura drumul.

Spre seară ajungem în orăşelul BRICENI, morţi de sete şi de foame. Aci suntem înghesuiţi într'o sinagogă devastată, unde nici nu avem măcar posibilitatea să ne aşezăm. Singura noastră dorinţă era: puţină apă.

Cei adunaţi să ne admire... ne oferă acest aliment de valoare, în schimbul rufăriei noastre, şi când o găleată de apă ne fu adusă, păzitorul, pentru a ne face poftă, o ridică şi o varsă pe jos încetişor...

Dimineaţa, ca rezultat al foamei şi setei, s'a constatat moartea a 8 pribegi.

Pornim mai departe, ajungem la malurile Nistrului şi peste tot tablouri înspăimântătoare: cadavre de fraţi omorâţi mişeleşte şi neînmormântaţi; gropi de evrei arşi de vii.

Rabinul ridică mâinile spre cer, murmură: „Baruch Daian Haemeth".

www.dacoromanica.ro

Din când în când răsună acea groaznică poruncă: „ține aproape". Şi aşa, până ce ajungem la legiunea HOTIN. Aci apare „mai marele" care se năpusteşte asupra oamenilor, strigând: unde e rabinul?

Se ridică îndurerat, dar cu demnitate, păstorul nenorocitei comunităţi, căruia i se ordonă:

— FĂ-ŢI CRUCE!

— Eu sunt evreu şi nu-mi fac cruce; eu pot doar să mă rog lui Dumnezeu!

Ca răspuns, martirul şi eruditul rabin este lovit peste cap. I se îngăduie, însfârşit, să facă rugăciunea.

Buzele sale de martir murmură: „El Melech neeman Şema Israel"...

In acest moment, barba stufoasă a rabinului fu aprinsă. După consumarea acestei cruzimi, şi pentru ca asistenţa să se distreze..., i se leagă rabinului, de perciuni, două sfori groase şi lungi şi i se ordonă să joace; iar credincioşilor li se porunceşte să strige: „jos rabinul".

Şi cu acest joc „indian" se termină spectacolul din seara aceia.

In ziua de Hoşana-Raba a murit ca un martir, „al kiduş haşem", venerabilul rabin Iehosua Frenkel".

V. In Mărculeşti, „târgul morţii", şi mai departe...

Supravieţuitorul *E. Muniu* povesteşte un fragment din viaţa lui:

„E ziua de „Simchat Thora" (14 Octombrie 1941). Am fost înghesuiţi în vagoane de vite, câte două sute într'un vagon. Prima noastră destinaţie: MĂRCULEŞTI.

Ajunşi în gara Mărculeşti, ne aşteptau companii de jandarmi, cu colonelul *Agapi*. Acesta a ordonat:

— Veţi merge pe jos două sute de kilometri. Aruncaţi tot ce aveţi de prisos!

Drumul dela gară până în lagăr a fost acoperit de noi cu sute şi mii de paltoane, costume, aşternuturi şi diferite lucruri de preţ. Au venit în grabă puhoaie de oameni din comunele învecinate şi au cules depe drumuri tot ceiace nenorociţii evrei erau siliţi să arunce.

www.dacoromanica.ro

In lagărul Mărculeşti am stat în noroiu două zile şi două nopţi, până ce am trecut „revizia". Un inspector anume *Mihăilescu*, dela Banca Naţională, ajutat de trei asistenţi, s'a prezentat în faţa convoiului cu un sac în mână. Sub ameninţarea revolverului, ne-au luat tot ce aveam mai de preţ.

MĂRCULEŞTI a fost denumit „târgul morţii". Intreaga populaţie evreiască a acestui orăşel — peste 5000 suflete — a fost exterminată. Am văzut în faţa fiecărei case, fără excepţie, o groapă funerară. Locatarii fiecărei case şi-au făcut singuri groapa. La mulţi ţărani din acea regiune am văzut harnaşamente la cai făcute din pergamente ale Thorei noastre sfinte. Aceleaşi aspecte în aproape toate oraşele, târgurile şi satele basarabene. Aşa au înţeles soldaţii antonesnieni lupta lor sub lozinca cunoscută: „Pentru cruce şi Dumnezeu"!

In Mărculeşti, am fost primiţi cu bătăi, jafuri, ţinuţi nemâncaţi şi nedormiţi, în camere goale invadate de şobolani; fetele tinere au fost desvirginate de bestiile fasciste. Toate acestea s'au petrecut sub regimul groaznic al căp. *Buradescu*.

Intr'o bună zi am fost alungaţi din lagărul dela Mărculeşti. Ne-au dus pe jos, fără să ştim ce ne aşteaptă. Era la începutul lunii Noembrie 1941. In drum, suntem mânaţi într'o pădure, pe un ger năprasnic. Acolo suntem bătuţi cu toţii până la leşin.

La ora 4 dimineaţa am fost din nou încolonaţi şi mânaţi la drum; după trei ore am ajuns la Nistru. Ni s'a ordonat să cădem cu toţii în genunchi, şi am fost fotografiaţi de grăniceri. In faţa masei de evrei — bătrâni şi tineri, — venerabilul rabin *Horodenker Rebbe* a fost supus la suplicii nemaipomenite. Plutonierul *Burtă* l-a bătut până la sânge, trăgându-l de barbă şi perciuni.

Trecând Nistrul am ajuns la *Jampol*, prima staţie în Ucraina. Acolo ne-am hrănit două zile cu sfecle de zahăr culese depe câmp. Am stat o noapte întreagă la rând, la fântână, pentru a obţine o cană cu apă.

După două zile, am fost isgoniţi mai departe. In drum au început să cadă din rândurile noastre victime, unul după altul. Morţi, morţi şi iar morţi... Ca să facem o groapă pentru mama, tata, sau un alt scump al familiei, căzut victimă, trebuia să dăm jandarmului un bacşiş preţios. In drumul acesta al calvarului, vedeai cum bărbatul îşi pierde soţia, mama îşi

www.dacoromanica.ro

lasă copilul, bunicii îşi dădeau sufletul la marginea şoselei, fără ca nimeni să spună măcar un „Kadisch" pentru sufletele acestor martiri.

Intrăm peste noapte în colhozurile părăsite din diferite sate, unde se perindă în faţa ochilor noştri sute şi mii de morţi; erau cadavrele evreilor *basarabeni* schingiuiţi, alungaţi cu trei luni înainte dela vetrele lor.

Convoaiele pornesc mai departe: Grijopol, Tomaspol, Zabocriz, Ţipdovca. Intr'o seară, la mijlocul lunii Noembrie, ajungem la „Kolhozul Molocna". Aici am văzut grozăvii ce depăşesc mintea omenească. Am fost avertizaţi de către cei care ne-au întâmpinat: „cine intră în Molocna, nu mai iese viu"! Mii de bolnavi de tifos, mii de cadavre. Nici un pic de apă, nici o bucată de pâine, nici un ajutor sanitar, de nicăeri.

Suntem băgaţi — oameni relativ sănătoşi — în acest iad şi vedem cum sute de suflete evreeşti îşi dau în faţa noastră sfârşitul. Ingroziţi de grozăviile ce se perindă, minut cu minut, în faţa ochilor, cei doi fii ai rabinului *Bojanner* s'au sinucis, otrăvindu-se.

In fiecare dimineaţă, toţi bărbaţii din lagăr erau duşi la îngroparea cadavrelor. Numai în micul lagăr *Obodovka* zac cadavrele a cel puţin zece mii de evrei, ucişi de furia tifosului. Sublocotenentul *Stoicescu* — originar, după cele auzite, din Constanţa — a maltratat şi împuşcat el singur şi cu soldaţii lui, sute de evrei, cu cisma şi cu pumnul criminal. Suflet bestial, a lovit cu cisma în pântecele unei femei gravide şi cu un băţ gros a spart capul unui avocat evreu din *Zastavna*; aceşti martiri au fost printre primele victime ale sălbăticiei lui Stoicescu. Molokna din Obudovka e desigur punctul cel mai negru din drama cea mare care se numeşte „Transnistria".

Printre zbirii din Obudovka se numără şi agronomul *Ştefănescu*, numit ulterior şef agronom al judeţului BALTA. Această sinistră creatură se urca pe un cal, îmbrăcat într'o manta militară şi cu „nagaica" în mână, maltrata fără un pic de milă, dela copil şi până la bătrân, evreimea chinuită din lagăr. Deasemeni pretorul *Sofian Dumitru* (aflător actualmente în Bucureşti), a chinuit, cu aceleaşi sisteme barbare, femeile şi copiii din Obudovka.

www.dacoromanica.ro

Trio *Lăzărescu — Ştefănescu — Sofian*, a înfiinţat ghetoul din Obudovka". In primele zile, 99 la sută s'au îmbolnăvit de tifos. Era un ger năpraznic. Ne-au înghesuit câte 50 de oameni în camere fără uşi şi fără ferestre; nicăeri o sobă, nici un pat. Zbirii au gonit oameni infectaţi de tifos, din Obudovka la Cicelnik, de acolo la Tibulovka şi înapoi, decimând cea mai mare parte din nenorociţii evrei. De pe urma ravagiilor tifosului, nu am scăpat nici 40 la sută.

Cadavrele celor decedaţi au stat aproape două săptămâni în noroaie. In fiecare dimineaţă, sute de cadavre au fost aruncate deavalma într'o sanie, transportate afară din târg şi aruncate în mormane, ca gunoaiele, unde haite de câini erau în aşteptare.

Aşa s'au stins mii de evrei, în iarna anului 1941—1942, în lagărele din Obudovka, Verhovka, Berşad, Balanovka, Ţibulovka, etc.

Jandarmii: *Dragomir, Tudoran, Antoniu, Olariu, Popescu, Sabin, Ariciuc, Ioaniţescu, Căileanu, Toma, Aurică*, şi plut. major *Niţă Marin*, erau „autoritatea" noastră. Aceşti jandarmi se mândreau că au luat parte în plutoane de execuţie, la Birzula şi Jerebovka, unde au fost împuşcaţi peste 100.000 evrei *basarabeni*. Plutonierul *Niţă Marin*, care se pare că e originar din Bucureşti (Dudeşti Cioplea) era fioros de bestial: maltrata cu o perversitate sadică oamenii cei mai slabi şi bolnavi. De multe ori ne-a dat ordin să sărutăm pământul şi să facem cruce.

Şeful suprem, sublocotenentul *Ghineraru* din Berşad, era teroarea întregei regiuni. In Ianuarie 1944 a împuşcat 250 evrei, acuzaţi de comunism. Plecând cu motocicleta şi văzând un băiat evreu tăind lemne la un ţăran, l-a legat de roata motocicletei şi l-a târât în viteză până ce sărmanul copil şi-a dat sufletul.

Ajunşi în culmea disperării, flămânzi şi desculţi, cerşeam la locuitorii din împrejurimi o bucată de pâine, în schimbul muncii în pădure. Dacă ne prindea vreun jandarm, eram supuşi la cele mai grozave suplicii şi trimişi la Curtea Marţială din Tiraspol.

Autorul acestor rânduri a fost şi el închis, timp de 3 luni, pentru o astfel de „crimă".

www.dacoromanica.ro

...Aşa ne-am chinuit zilele, până în Februarie 1944. Atunci a venit ordinul de repatriere a orfanilor. Scriitorul acestor rânduri a plecat şi el în capitala judeţului BALTA, cu intenţia să se strecoare cu nevasta lui printre orfani. Dar nu i-a reuşit. Până în ultimul moment, furia nu a încetat.

La 16 Martie, autorităţile româneşti s'au evacuat din Balta. Le-am rugat în genunchi să ne ia şi pe noi, să nu ne lase pe mâna nemţilor. Dar în zadar! O mică parte a fost luată într'o căruţă şi în mijlocul drumului (la Slobotka) au fost împuşcaţi ca nişte câini. Restul au rămas în mâna nemţilor, timp de trei săptămâni.

Trei săptămâni de cea mai cumplită groază. Numai S.S., frontul în lagărul nostru, în ghettou; am lucrat tot timpul la cărat muniţii. In ziua de 21 Martie, SS-ul a intrat în acţiune. Au fost împuşcaţi în ziua aceia 500 evrei în oraşul BALTA. Scriitorul acestor rânduri, împreună cu soţia, au fost scoşi de două ori în faţa plutoanelor de execuţie. Am fost dus în piaţă, împreună cu toţi evreii, unde ne aşteptau călăii şi am fugit de sub mâna criminalilor. In ultima zi au fost arşi de vii 108 bărbaţi. Am fost şi eu, împreună cu nepotul meu Iro, în acea coloană, dar am avut ideia fericită să fugim.

Nu pot să încheiu aceste rânduri, înainte de a-mi aduce aminte de bunul meu prieten *Freddy Riedel*, ars de viu lângă gara BALTA..."

VI. O fetiţă de 14 ani despre ororile din Transnistria

Cele ce urmează sunt extrase dintr'un mănunchiu de vreo 25 pagini mari, liniate stângaci cu creionul şi scrise citeţ — un scris de copil silitor.

E caetul *Edithei Kertzman*, azi în vârstă de 14 ani, originară din Zguriţa, jud. SOROCA. Caetul e din vremea când, adăpostită într'un cămin sovietic, aştepta, împreună cu alţi 1600 copii, plecarea în U.R.S.S.

Edith Kertzman e dintre acei copii care, deportaţi împreună cu părinţii lor, în Transnistria, s'au întors în ţară orfani, şi au fost luaţi sub ocrotirea statului sovietic şi repatriaţi în Uniune.

www.dacoromanica.ro

„Era o zi frumoasă, cu cer senin, albastru şi păsărelele ciripeau. Noi, copiii, ne jucam afară în stradă. Mi-amintesc foarte bine această zi frumoasă de vară, era Joi 3 Iulie 1941. Deodată a început o ploaie de gloanţe şi de schije, nu ştiam încotro s'o apucăm, mamele alergau înebunite pe străzi, strigându-şi copiii: strigăte, gemete, blesteme şi şueratul gloanţelor umpleau aerul.

„Am fugit înebuniţi pe dealuri, pe drumuri, şi pe 'nserat ne-am ascuns la marginea unui lac, în stufăriş, înfricoşaţi de sgomotul pe care-l făceau casele care se dărâmau în flăcări. Vedeam tot oraşul cum arde şi case care săreau în aer — îngroziţi de pocniturile puştilor, de gloanţele care sburau deasupra capului nostru, de gemetele răniţilor care strigau după ajutor. In fiecare clipă aşteptam să fim omorîţi.

Oraşul ardea acum ca o lumânare mare; se ridicase şi un vânt foarte puternic şi exploziile aruncau mereu pietre, bucăţi de tablă şi altele până la noi. Fugeam mereu: gloanţele şuerau pe lângă noi şi mereu cădeau morţi în dreapta şi în stânga. Am alergat aşa, în neştire, până când am căzut, rupţi de oboseală, într'o groapă. Ne-am acoperit cu iarbă ca să nu ne descopere soldaţii şi pentrucă noaptea era rece. Auzeam din ce în ce mai tare strigătele nenorociţilor cari rămăseseră în oraş şi acum ardeau de vii şi a celor cari erau împuşcaţi. Aerul era tot numai fum, nici nu puteam respira şi cerul era roşu de flăcări. Ziua aceasta n'am s'o uit niciodată, îmi va rămâne întipărită în minte ca începutul unui lung şir de nenorociri cari se trăgeau una dintr'alta. Şi acum, după patru ani, când îmi amintesc, mă cuprind fiori de spaimă, cu atât mai mult cu cât mă gândesc că acesta a fost doar începutul şi că ceiace am trăit, apoi, a fost din ce în ce mai îngrozitor.

Peste două zile, toţi fugarii au fost strânşi într'un loc, sub cerul liber, înconjuraţi de soldaţi cu puşti mitraliere şi a început jaful. Oamenilor li s'a luat ce aveau mai de preţ asupra lor, ba chiar au fost desbrăcaţi de lucrurile care păreau mai bune, iar pe seară au început violurile. Femei şi fete erau batjocorite sub privirile soţilor şi părinţilor, imobilizaţi sub ameninţarea armelor. Aşa au trecut 5 zile — fără adăpost, fără hrană. Mereu cădea unul sau altul, ţintă a distracţiei unui soldat sau victimă a groazei şi a sfârşelii fizice. Morţii

www.dacoromanica.ro

cădeau pe pământ: nu avea nimeni voie să se atingă de ei. Era vară, cadavrele intrau în putrefacție — turma umană se împuțina văzând cu ochii.

„După 5 zile au venit niște ofițeri, ne-au numărat, ne-au așezat în rânduri și ne-au spus să mergem. Am pornit. . Unde? Incotro? Nimeni nu știa. Oameni de toate vârstele, bătrâni și copii mici cari nu puteau încă să meargă, au pornit pe drumuri. Noaptea dormeam pe câmp, în ploaie și noroi. Mulți dintre noi au murit în primele zile și cei ce nu mureau se rugau să moară. Dar nu moare cine vrea. Și astfel a început drumul nostru fără sfârșit pe câmpiile Basarabiei".

O lună coloana a rătăcit din loc în loc, până a ajuns la Nistru pe care l-a trecut la Iampol, apoi după câteva zile a fost trimisă înapoi, au trecut iar Nistrul și li s'a spus că se vor întoarce în orășelul lor. Cu toate că știau că totul este ruinat, gândul că vin acasă le-a dat puteri noui. Dar 3 zile dela întoarcere au fost porniți iar și după alte zile au ajuns la o pădure lângă satul *Rubleniți*, jud. SOROCA, unde au stat șase săptămâni.

Oamenii mâncau rădăcini și beau apă din mocirle — dela fântâni erau alungați fără milă. Mureau zilnic cu sutele, de boală, de foame, de sete. Coloana rătăcește mai departe: Vărtujeni, Edineț — drum însemnat de leșuri. Seară de seară violurile se repetau, împușcăturile, groaza morții, îi apasă pe toți.

„Când a venit toamna, am fost trimiși în Transnistria! Eram acum 10.000, din 25.000 cât plecasem. In fiecare zi plecau două transporturi a câte 2000 oameni, unul spre Tighina și Tiraspol, altul spre Balta. Pe cei din Tiraspol, îi împușcau pe drum, iar pe noi, care mergeam spre Balta, ne chinuiau fără sfârșit, ziceau că e păcat de un glonte pentru un evreu, că vom muri singuri, mâncați de boale și de foame.

„Intr'o noapte am poposit într'o pădure lângă satul *Cosăuți*, județul SOROCA, și cum am ajuns, oamenii tineri au fost puși să-și sape singuri gropi. Când am intrat în pădure am crezut că visez, că sunt în iad. Copacii erau goi, desbrăcați de frunze și lăsau să treacă o ploaie rece măruntă, care ne uda până la oase. De copaci erau spânzurați oameni câte doi sau mai mulți. Când m'am uitat pe jos am văzut că pe frunzele uscate, galbene, era un covor: zeci de bărbați, femei,

www.dacoromanica.ro

copii şi bătrâni, omorîţi. Pe faţa lor se vedea câte chinuri au îndurat până să-şi dea sufletul. Imi amintesc că mama mă trăgea mereu în altă parte, să nu văd chinurile spânzuraţilor; dar oriunde te uitai, vedeai acelaş lucru.

„Către seară am ajuns iar la Nistru şi ne-am prăbuşit pe jos în clipa în care ne-au dat ordin să ne oprim. Stăteam ca o turmă obosită, liniştiţi, vorbeam în şoapte şi rareori se auzea un pocnet de puşcă sau un geamăt prelung de oameni cari îşi dădeau sufletul.

„Dimineaţa când m'am sculat, tatăl meu nu mai era lângă noi, fusese şi el ridicat „pentru muncă", cu un grup de 200 bărbaţi şi nu l-am mai văzut niciodată.

„Nici nu mi-am luat rămas bun dela el — şi a rămas mama cu noi, două surori, fără nici un sprijin. Am plâns cu hohote şi am vrut să murim şi noi acolo. Dar cu biciul ne-au ridicat şi am pornit iar la drum.

„Am trecut Nistrul la Iampol. Am dus pretutindeni aceiaş viaţă nenorocită, muream de foame şi cei ce căutau să se strecoare în sat să caute ceva de mâncare, erau bătuţi până la moarte, împuşcaţi sau îngropaţi de vii.

„Am trecut pe lângă colhozuri, unde oamenii au fost încuiaţi în case şi arşi de vii. Am văzut gropi adânci în care erau sute de oameni îngropaţi de vii şi acoperiţi cu pământ şi pământul tremura zile dearândul din pricina oamenilor cari se mai sbăteau înăuntru.

„După şase săptămâni am ajuns la Berşad, în jud. Balta, acolo ne-am oprit. Am pierdut acolo şi pe mult iubita mea mamă. A murit de suferinţă şi griji şi de durere că nu ştia unde e tata.

„Trei zile a stat moartă şi trei zile am dormit împreună cu ea, până a venit la rând să fie îngropată. In fiecare zi trecea o căruţă cu zeci de morţi, unul peste altul, bărbaţi şi femei, morţi de săptămâni.

„Am stat la Berşad doi ani. Am învăţat atunci ce înseamnă să fi fără mamă şi fără tată şi am suferit şi mai crâncen de foame şi mizerie. Ne-am chinuit, sora mea mai mică şi cu mine, cărând apă, spălând podele la cei mai înstăriţi din oraşe şi deabia căpătam o coajă de mămăligă.

„Şi într'o zi a venit un ordin că toţi orfanii până la 15 ani pleacă în România. Eram goi, desculţi, erau geruri grozave

www.dacoromanica.ro

deşi era în Februarie. Dar parcă eram nebuni de bucurie. Nu mai ştiam ce să facem de bucurie. Am plecat aşa goi, toţi tremurau şi cei mai mici plângeau de frig şi trebuia să-i ducem în braţe.

„Am ajuns înfine la Balta. Am fost îmbarcaţi câte 50 în vagoane de marfă şi am plecat, dar cu groaza să nu ne întoarcă din drum".

VII. Cum a trecut ca Nistrul

Iată câteva fragmente din „jurnalul" fetiţei *Ruth Glasberg*, originară din Cernăuţi. „In Maiu voiu împlini 13 ani", începe fetiţa.

„In vara anului 1941, viaţa noastră liniştită a luat sfârşit. Au urmat zile în care mii de oameni erau omoriţi pe stradă şi în case, de nemţi şi de legionari. Străzile Cernăuţiului erau pline de sânge şi de leşuri.

Am fost apoi strânşi, cei ce mai eram în viaţă, şi îngrămădiţi în ghetto, adică într'o parte a oraşului, împrejmuită şi păzită de soldaţi. Flămânzi, îngroziţi, batjocoriţi, am stat acolo până am fost duşi la Mărculeşti, în alt ghetto. Aci am fost jefuiţi şi de ultimele lucruri pe cari le mai aveam, obiecte de aur şi argint, căci bagaje aveam foarte puţine. Nu nise dăduse voie să luăm aproape nimic şi puţinul acela îl lăsasem pe drum, de oboseală.

Dela Mărculeşti, coloana noastră a plecat mai departe Ploua într'una, primele ploi de toamnă ne înghemau până în oase, ziua şi noaptea ploua mereu şi noi ne târam, împinşi cu biciul, ca nişte animale. Cine cădea era lovit până la moarte, sau dacă avea mai mult noroc, era împuşcat. Intr'o noapte un grup de bărbaţi a plecat să aducă apă pentru bolnavi — am auzit apoi strigăte depărtate, împuşcături. Am aşteptat cu sufletul la gură întoarcerea celor pleceţi — dar nu s'au mai întors nici până'n ziua de azi.

Am ajuns într'o seară pe malul Nistrului şi atunci, mai mult ca înainte, am fost convinşi cu toţii că mai departe nu vom mai merge. Era ceva în aer care prevestea moartea.

Simţeam că se pregăteşte ceva. Eram siguri că ne vor arunca în apă, dar ce a urmat a fost mai grozav. S'au făcut pregătiri de trecerea fluviului: am fost număraţi şi aşezaţi

www.dacoromanica.ro

câte doi în coloană — era o coloană lungă, nesfârşită, a cărei coadă se pierdea în noaptea care se lăsase aproape complect. Pe marginea Nistrului, pe o râpă înaltă, în locul în care trebuia să se facă trecerea, au fost aşezate două maşini cu farurile aprinse, de-a dreapta şi de-a stânga coloanei.

Apoi s'a dat ordin ca să înainteze coloana şi în lumina puternică a farurilor, soldaţii au început să tragă cu mitralierele. Nu se poate închipui ce a urmat: oamenii cădeau unii peste alţi, strigând de durere şi de groază, alţii încercau să se salveze sărind în apă. Dar erau ochiţi şi împuşcaţi până la unul. Mi-aduc aminte de o mamă care şi-a luat copilul în braţe şi a sărit cu el. Ea a fost atinsă imediat de glonţ, dar copilaşul care avea 2—3 ani a mai plutit încă un timp pe apă, din cauza cămăşuţii lui care se umflase ca un balon şi-l ţinea deasupra. L-am mai văzut cum îl ducea apa, se vedea o pată albă în întuneric, în care soldaţii trăgeau mereu.

Au scăpat puţini cu viaţă dintre noi, acei care n'au fost atinşi de gloanţe şi care poate pentrucă s'au gândit, poate că erau înlemniţi de spaimă şi de aceia n'au făcut nici o mişcare prefăcându-se morţi. Nu pot să spun dece nu m'am mişcat, cred că eram aşa de înlemnită de groază, că atunci când cei de lângă mine au căzut deasupra mea, nici nu mi-am dat seama dacă sunt vie sau moartă.

Nu ştiu cât a durat execuţia. Au mai rămas oameni în viaţă. Când ucigaşii s'au plictisit şi au obosit, i-au lăsat în pace pe cei ce mai trăiau încă.

Primul oraş ucrainian în care am ajuns se numea *Iampol*. Erau numai case dărâmate, altele fără uşi şi ferestre. In toate însă, şi în grajduri şi în magazii, am văzut acelaş lucru îndată ce am intrat: morţi peste morţi, unul peste altul, umflaţi şi vineţi. M'am speriat grozav, dar nu am avut ce face şi a trebuit să intrăm în aceste case.

Flămânzeam foarte rău, mâncam numai sfeclă crudă şi puteam să capăt o pâine pe un palton sau pe o pereche de bocanci — dar după ce rămâneai fără lucruri erai şi gol şi înfometat.

Şi aşa, din sat în sat, am ajuns în orăşelul *Berşad* a cărui amintire este cea mai dureroasă rană pentru mine. Acolo, într'o casă dărăpănată, tatăl meu a căzut bolnav — fusese de câteva ori lovit cu baioneta până ce a căzut leşinat — şi

www.dacoromanica.ro

apoi s'a îmbolnăvit. Mie nici nu vroia să-mi spună ce-l doare, ca să nu mă îngrijoreze. A zăcut aşa o săptămână, n'a vorbit cu nimeni, n'a mâncat, doar când veneam lângă el mă mângâia şi-mi spunea să nu fiu necăjită, că va fi totul bine.

Dar într'o dimineaţă, când m'am dus lângă el, era rece, cu ochii şi gura deschisă, parcă vroia să spună ceva. La priveliştea aceasta am leşinat. Când mi-am venit în fire, am început să-l pălmuesc, crezând că a leşinat. Dar degeaba. Era mort.

In ziua aceia a murit şi fratele meu, un băiat de 19 ani, cu multe talente. Era premiant pe şcoală la liceul „Aron Pumnul" din Cernăuţi. A cântat din vioară şi la radio Chişinău.

In camera aceia am rămas atunci singuri, fiindcă din 30 de oameni câţi eram, acolo am rămas vii numai mama şi cu mine şi alte două persoane, restul au murit toţi. Cred că era tifos exantematic.

După două săptămâni a murit şi mama care s'a chinuit două luni, paralizată. Ştia că moare, şi-şi dorea moartea, cu toate că-i era milă de mine că mă lasă singură pe lume între străini. Am găsit-o ţeapănă într'o dimineaţă, lângă mine. Am strigat, am plâns, nu mi-a ajutat la nimic.

Două săptămâni a zăcut afară moartă. Câinii veneau şi rupeau bucăţi din carnea ei. Când mă duceam după căruţa care lua morţii, era întotdeauna plină până'n vârf şi se mai înfigeau la margine patru beţe lungi, ca să poată încăpea mai bine toţi morţii. De vreo 50 de ori se ducea şi se tot întorcea dela cimitir ca să adune morţii. Groparul îmi spunea mereu că n'are timp şi deabia după două săptămâni a venit s'o ridice pe mama.

In ziua de 27 Ianuarie 1942 am rămas singură pe lume, între oameni străini".

Urmează descrierea anilor care au urmat, ani de neînchipuită mizerie, foamete şi groază, când, ca şi cei mai mulţi din copiii transnistrieni, orfana din Cernăuţi a răsbit numai datorită vitalităţii ei excepţionale — şi norocului, căci execuţiile în massă şi uciderile individuale făcute la întâmplare, nu încetau nici o clipă. Iată câteva rânduri în care Ruth Glasberg descrie aspecte din retragerea nemţilor:

„Comandantul neamţ mergea pe stradă şi împuşca cu revolverul pe cine avea chef, uneori zicea că-l recunoaşte că-i

www.dacoromanica.ro

partizan, alteori nici nu mai dădea vreun motiv, împuşca pe ţăranii ucraineni în piaţă şi pe evreii care veneau să schimbe lucruri pe mâncare. Tot atunci nemţii au spânzurat în centrul oraşului o mulţime de ţărani ca partizani, iar evreilor le-au cerut, arzându-i cu fierul roşu, să spună unde mai sunt ascunşi alţi partizani.

După multe zile de chinuri i-au adus apoi la marginea oraşului, i-au pus să-şi sape singuri groapă comună, i-au asvârlit înăuntru şi le-au dat foc cu benzină. Se simţea mirosul de carne arsă în oraş aşa de rău, că mi s'a uscat gura de greaţă şi am vărsat".

„Ţipetele care s'au auzit din acea groapă, îmi răsună şi azi în urechi, cu toate că sunt complect surdă".

VIII. In lagărul dela Trihati

Extrag, dintr'o lungă scrisoare trimisă de *d. Şmil Ilie* (Dorohoi, Str. I. C. Brătianu 2, etaj):

„...Trebuie să ştiţi că în lagărul din Trihati, dacă aţi auzit, am plecat 11.850 de suflete. De reîntors ne-am reîntors numai 69 de suflete... Am fost strânşi toţi oamenii fără apărare fiindcă nu am avut bani, şi trimeşi la muncă să refacem podul peste Bug. In fiecare zi a fost împuşcat al zecelea din rând, ca să ne sperie să muncim cu inimă. Acela care nu a putut munci, tot a fost împuşcat, pe şantier. Nu ni s'a dat voie să ne ducem să cerşim. Ne-am umflat de foame şi desfigurat şi imediat a intervenit şi tifosul. Am dormit iarna în vagoane câte 60 de suflete şi în fiecare zi vecinul care dormea lângă mine în stânga, era mort şi mă uit la acel din dreapta tot era mort, numai acei ca mine care au mâncat iarbă fiartă, urzică fiartă, ciori îngheţate, au supravieţuit...

In fiecare seară bătrânele şi tinerele au fost scoase din lagăr şi puse să danseze în pielea goală. Care nu dansa era împuşcat şi ceilalţi dansau în jurul morţilor...

Cu bărbaţii s'au făcut trageri la ţintă...

Când n'am mai avut nici zdrenţe pe noi, umblam îmbrăcaţi în hârtie...

Când se împuşca în fiecare zi al zecelea din noi, alergam cu toţii şi ne băteam să fim al zecelea, căci am invidiat pe acei cari nu se mai chinuesc...

www.dacoromanica.ro

Vă povestesc ca la un frate, nu am avut niciodată aşa emoţie cum am acuma când vă descriu suferinţele noastre, vreau să cred că cu timpul, istoria o să-şi facă datoria, să le publice toate. Suntem siguri că Dv., care aţi stat din depărtare spuneţi că exagerăm...

Acuma, barem, să trăim numai şi numai pe cale de omenie, căci cu duşmănie nu vom clădi o lume fericită ci numai pe împăcare şi omenie, cu toate că Clemanso a spus că nu vede oameni pe lumea asta. Dacă toţi ar fi suferit, toţi ar fi azi oameni..."

IX. Biografia mea [1]

FOCŞANI, 13 Noem. 1944

S'au scurs trei ani de jale şi lacrimi, din fatala zi 13 Noembrie 1941. Trei ani de sbucium sufletesc şi de groaznice chinuri . . .

Am trecut prin clipe groaznice şi am rămas cu sufletul zdrobit şi cu inima adânc rănită. Port în inima mea o rană adâncă, ce veşnic nu se va vindeca! ...

Focşani, 1-I-1945

E noaptea Revelionului. Gândurile triste nu mă părăsesc nici în vis...

Stau singură şi retrăesc aevea toate ororile din Dorohoiu şi Transnistria. Somnul nu-mi alipeşte genele de ochii mei, care în Transnistria nu mi s'au sbicit — şi-acuma parcă lacrimile mi-au secat...

M'am decis să 'ncredinţez acestui carnet tot ce m'apasă

E inutil de-a 'nşira aci, cum mi-am petrecut frumoasa-mi copilărie...

Amintirile tragice, tristeţea şi lacrimile, au reluat locul bucuriilor...

Cu ce nerăbdare aşteptam sosirea „Sf. sărbători de Crăciun"! Magazinele şi şcolile fiind închise şi fraţii mei având vacanţă, ce frumos şi paşnic ne distram *în scumpa casă* PĂRINTEASCĂ! ...

---

[1]) Reproduc întocmai, întreg textul carnetului trimis de d-na *Ghizela Herşcovici*, str. Sub'ocot. Ţanu 9, *Focşani*.

www.dacoromanica.ro

Colegii fraţilor mei, prietenele surorii mele şi colegele mele, cu toţii formam un anturaj plăcut şi distractiv, în anul 1939.

Ah! frumoase vremi ale copilăriei şi ale adolescenţei! Frumoase şi nevinovate!

Adio! viaţă de elevă şi veselie!

„Cei mai frumoşi ani ai vieţii mele"!

DOROHOI, Iulie 1940

Multe inimi rănite, mult sânge a curs şi multe suflete zdrobite au rămas, ce nu-şi vor reveni niciodată, cu ocazia retragerii grănicerilor...

1 Ian. 1941

Logodisem cu Zigu Ciubotaru...

22 Feb. 1941

Cununia civilă...

30 Martie 1941

Cununia religioasă. Incepuse calvarul vieţii mele.

20 Sep. 1941

Fratele meu mai mare, Isac, e luat ca ostatec. Suferinţele mamei, sunt de nedescris!...

1 Noem. 1941

Zvonuri triste în tot oraşul... Alipirea Dorohoiului la Bucovina. Evacuarea evreilor la Bug...

8 Noem.

Impachetarea bagajelor. Mama începe să coacă pâinea pentru drum.

13 Noem. 1941

Tristă zi, urâtă, de sfârşit de toamnă! Fatala zi de 13 Noembrie. Cerul e-acoperit cu nori, în casă e trist, ca şi inimile nenorocitilor nevinovaţi, părăsindu-şi căminul conjugal, dup'atâţia ani de muncă ordonată şi cinstită...

Mama plângea, uitându-se înapoi, la casa părăsită de nevoie, unde cu mânile ei o 'ngrijea cu-atâta drag!...

Tata, oftând şi ştergându-şi pe furiş lacrimile, spre a nu ne produce nouă (copiilor) dureri, ne cheamă să mergem mai iute la gară, spre a ocupa: locuri mai bune.

Imediat după părăsirea locuinţei, sergenţii au lipit bilet la geam:

„Averea aparţine Statului".

www.dacoromanica.ro

La gară, ofiţerii ne fac percheziţia corporală şi a lucrurilor ce-am putut lua cu noi. Goana lor după aur era atât de lacomă, că lăsând urme de sânge smulgeau inelele şi cerceii cu carnea cu tot...

Bani româneşti n'am avut „voie" să luăm, le schimbam în ruble. In vagonul de vite, fiind 70 inşi într'un vagon, am ocupat: „locurile cele mai bune". Ne-au ferecat pe dinafară şi 4 zile şi 3 nopţi, nimeni n'a avut milă să deschidă uşa vagonului...

In gara Cernăuţi, trenul şi-a încetinit mersul, ceferiştii au întredeschis puţin uşa vagonului (se vede că li se făcuse „milă" de noi) şi soldaţii şi-au făcut pe deplin datoria, uşurându-ne de câteva geamandane...

Nimeni nu-şi poate imagina starea noastră sufletească!...

13 Noembrie 1941. Imi eşti adânc întipărit în inimă!...

17 Noem. 1941

Iată-ne ajunşi la Atachi. In fine. Uşa vagonului a fost deschisă! Câtă jale! Ce ruşine!...

Intr'un hal mai rău decât animalele!...

La Atachi ne-au luat în primire soldaţii. Cu'n glas de tunet, au strigat:

— Lăsaţi aci bagajul, bă! şi 'nainte! Marş!

Călcând pe covoare scumpe, pe plăpumile de mătase a miilor de nenorociţi, pe 'mbrăcăminte, pe 'ncălţăminte, am parcurs aşa drumul, până la nişte căsuţe dărâmate, unde am căzut frânţi de oboseală...

18 Noem.

Vântul suflă fără milă, casa dărâmată, ferestrele sparte, cercevelele scoase, iar noi, înghesuiţi unul într'altul, ne trudeam zadarnic să ne 'ncălzim la te miri ce!...

Cu chiu, cu vai, sosi ziua. Iar veniră soldaţii, strigând:

— „Mâinile sus! bă! că vă facem percheziţie, bă!

Toate buzunările fură scotocite şi ce găseau ei de cuviinţă că le-aparţine, şi-au strecurat în buzunările lor.

Iată că unui „camarad" (fusese la acelaş regiment Călăraşi-Botoşani, cu fratele meu, Isac, în aceiaşi companie) i-a plăcut foarte mult căciula fratelui meu. Fără mult ceremonial, şi-a scos şapca din cap, înlocuind-o cu căciula fratelui meu. L-a recunoscut şi l-a servit „camaradereşte".

www.dacoromanica.ro

20 Noem. 1941

Suntem la malul Nistrului. Ofiţerii ne numără şi ne silesc să ne punem în barcă.

Adio! Patrie!

„Tata a luptat vitejeşte la Mărăşăşti, în războiul 1916—1918. A fost rănit şi 'ngrijit la spital de M. S. Regina Maria şi decorat de 'nsăşi M. S. Regele Ferdinand I"...

Ne-au luat toate actele şi decoraţia tatei, spunându-i:

— „La cine le-ai furat?"

Pe 'nserate, ajungem la Moghilev. Alţi soldaţi ne iau în primire şi ne duc într'un lagăr.

Vai! Ce ne văzură ochii!... Mizerie, ruină, mii de nenorociţi stând jos pe cimentul rece şi umed.

Copii goi şi desculţi, implorând o bucăţică de pâne . . . Căutam un ungher ca să ne-odihnim oasele frânte de-atâta drum, căci în vagon, cât şi la Atachi şi'n barcă, am ocupat doar:

„Locurile cele mai bune".

Degeaba a fost truda noastră, de-a găsi un colţişor să ne-odihnim!

Nu mi-ar ajunge hârtie, peniţe şi nici cerneală, spre a descrie suferinţele noastre morale!

Şi nici verbal n'aşi putea exprima durerea, sbuciumul şi chinurile noastre...

23 Noem. — Mare forfoteală în lagăr! Au venit iar călăii noştri (soldaţii). Imbrâncindu-ne, ghiontindu-ne şi pălmuindu-ne, ne-au scos afară din lagăr şi ne-au dus pe jos, zilnic, din sat în sat, din oraş în oraş, 3 săptămâni, fără să ne dea voie să ne răcorim buzele arse, cu puţină zăpadă barem...

23 Noem. 1941. — Incepuse durerea pribegiei. In mijlocul viscolului, ducând cu noi numai limba şi dorul patriei!

„Patria e cel dintâiu şi cel mai de pe urmă cuvânt al omului; *Patria este aducerea aminte de zilele copilăriei, CASA PĂRINTEASCĂ*, desmierdările drăgăstoase ale mamei noastre, plăzmuirile nevinovate ale inimei noastre, locul unde mai întâi am iubit şi am fost iubiţi"...[1])

[1]) Fragment după cum se ştie— din *Cântarea României* de Alecu Russo, pe care elevii de liceu îl învăţau pe de rost (N. A.)

www.dacoromanica.ro

24 Noem. — Ziua şchiopătam mereu, fiind îmbrânciţi şi pălmuiţi, iar noaptea poposeam în colhozurile vitelor şi a porcilor.

Zeci de copii, femei şi bărbaţi, cădeau pe drum, îngheţaţi de frig şi lihniţi de foame! Erau lăsaţi pradă câinilor. Nimeni nu-şi poate imagina starea noastră (numai acei ce-au suferit ca noi) când am ajuns la Tibriv, în cel mai depărtat loc al Transnistriei, la marginea Bugului.

Eram 460 de inşi. Toţi am căzut frânţi de oboseală şi boală, în mijlocul drumului, unde am stat până noaptea târziu, pân' a venit primarul ucrainian, ducându-ne tot într'un lagăr...

15 Dec. 1941. — Mă cutremur de groază şi de adâncă durere, când îmi amintesc de situaţia noastră din lagăr!...

Cu toate că stau acuma la gura sobei şi scriu (în noaptea Revelionului 1945 descriu tragediile noastre) în odăiţă e destul de cald, pe mine mă trec fiorii când îmi aduc aminte de-acele trei nopţi de groază din lagăr.

Lagărul nostru e o şcoală veche, dărâmată şi murdară. In două clase ce s'au păstrat mai nedărâmate, ne-am înghesuit noi. Sobe stricate, n'aveam unde şi nici cu ce să facem focul.

Istoviţi şi flămânzi, am căzut pe pământul rece. Fără lumină, fără căldură, într'o ţară străină, fără să ştim limba şi fără să cunoaştem obiceiurile.

Vântul vâjâia cumplit, în Ucraina unde clima este mult mai rece decât la noi în ţară!

Cum stăteam aşa, înghesuiţi unul într'altul, întuneric beznă, deodată! auzim răcnete, înjurături, în limba germană. Au năvălit soldaţii nemţi asupra noastră şi ne-au mai despuiat şi ei de 'mbrăcămintea şi de 'ncălţămintea ce-o mai aveam pe noi.

A doua zi către cine să ne plângem?!? Soldaţilor români?!? Primarului Ucrainian? Înţelege el româneşte? Ştim noi ucraineşte?

Astfel s'au perindat 3 nopţi de cumplită groază....

18 Dec. 1941. — Mizeria rău ne mănâncă... N'avem cu ce să ne primenim, şi nici unica cămaşă ce ne-au lăsat-o tiranii noştri, n'avem unde s'o spălăm. Mi-e scârbă de mine însumi!... Şi... fiinţa nevinovată care se sbate 'n mine, (în curând voiu fi mamă, sunt într'a şaptea lună), nu-mi dă nici ea pace!...

www.dacoromanica.ro

20 Dec. 1941. — Izbucneşte epidemia de tifos. Scumpii mei părinţi, fraţii, drăguţa mea soră şi eu, zacem cu toţii de tifos exantematic. Mama e mai gravă decât noi toţi. Temperatura îi creşte mereu. Soseşte doctorul ucrainian. Noi plângem şi-l rugăm să ne salveze. El răspunde ceva. Noi nu ştim ce-a spus el iar el n'a'nţeles ceeace i-am spus noi. El repeta mereu :

— *Bolniţă, Bolniţă.*

Mai târziu am aflat că „*bolniţa*" e spitalul.

Nu trecuse mult timp de când plecase „DOCTORUL", iată că vin nişte 'ndivizi, ducându-ne la „bolniţă".

21 Dec. 1941. — Eu mergeam cu mama, căci se sprijinise de braţul meu. Deodată se-opreşte şi mă 'ntreabă :

— „Ghitolă, oare am să mai trăesc eu, spre a te vedea pe tine fericită şi pe ceilalţi copii ?

— Da, mamă ! D-zeu nu va fi aşa de crud, ca să te răpească pe mata din mijlocul nostru dup'atâtea şi grele pribegii !

Iată-ne ajunşi la spital.

D-zeu mi-e martor că nu exagerez cu nimic. „SPITALUL" e o magazie distrusă şi murdară. Pe jos era aşternut paie veche şi umedă. Pereţii plini de igrasie şi cercevelele ferestrelor bătute cu lemn putred, iar geamurile înlocuite şi ele cu lemn.

Intuneric şi mizerie ! Nici un pat, nici un scaun. Sleite de puteri, n'am mai putut fugi şi nici barbarii noştri (soldaţii) nu ne-ar fi lăsat, căci stăteau de pază, cu puştile 'ncărcate!...

22 Dec. — Toată noaptea am tremurat de frig, veghind la căpătâiul alor mei dragi. In zorii zilei am fugit din SPITAL. Deodată ! aud strigăte în urma mea ! Mă uitai înapoi şi văzui cu groază pe vampirii noştri (soldaţii).

M'au târât înapoi şi dup'o jumătate de oră, am avut o inspiraţie bună. Era acolo o găleată de apă, ce „nenorocitele victime fără apărare" o luaseră cu ei. Am luat găleata şi-am mers încet, încet, ca să nu-i deştept bănuiala, am pornit-o înapoi la lagăr, numit cu drept cuvânt „Lagărul Morţii", nume ce l-au dat monştri cu chip de om (soldaţii).

Iar m'au zărit, bestiile. Cu'n curaj de care mă mir acum, am strigat :

— Pentru numele lui D-zeu, doar sunteţi şi voi oameni ! Destul că se sting atâtea suflete nevinovate, dornice de viaţă

www.dacoromanica.ro

(altădată, acasă), acuma, văzându-şi moartea de mii de ori înaintea ochilor, destul că mor în mizeria aceia de frig, de foame, să mai îndure şi chinurile setei ? ! ?

Aceasta mi-a fost salvarea.

23 Dec., 22 Teivis 1941. — Dimineaţa, în zori, m'am dus la „spital" să-mi văd pe-ai mei.

Tata, ah ! scumpul şi prea bunul meu tată, toate capriciile, toate plăcerile, îmi satisfăceai, căci eram copila ta cea mai iubită şi răsfăţată. Bunul şi dragul meu tată ! Scriind aceste rânduri, acuma, când mânuesc cu uşurinţă condeiul, parcă te văd dinaintea ochilor mei !...

Când eram elevă 'n clasa I-a primară, cu câtă răbdare 'ngerească mă 'nvăţai mata să scriu cu mâna dreaptă ! Căci, cu încăpăţânarea mea înăscută, ziceam că : toţi taţii trebue să scrie cu mâna dreaptă, iar fetiţele mici, să scrie cu stânga.

23 Dec., 22 Teivis 1941 ! — In ziua de 23 Dec. 1941, când te-am văzut, vai ! — pentru ultima oară, de-apururi nu te voiu uita, la toate 'mprejurările imaginea ta scumpă îmi va sta dinaintea ochilor mei.

Dece-ai plecat din lumea asta, aşa de timpuriu, după ce-ai ajuns să ne-vezi pe noi mari, când eram fala şi mândria voastră, a şcolii şi a oraşului întreg, când trebuia s'aveţi bucurii de noi, tocmai acum fiarele sălbatice cu chip de om, v'au smuls de lângă noi.

Eu ştiam dela 'nceput, dac'au căzut roţile nu va 'ntârzia să cadă tot carul. Coroana noastră ne-a lăsat, ca frunza pe valurile mării, goi şi flămânzi, maltrataţi cu cruzime de ori şi ce 'ndivid, am rămas fără nici un sprijin.

In ziua de 23 Dec. 1941, dimineaţa, ţi-am luat mâna rece ca ghiaţa şi ţi-am sărutat-o. Te-ai uitat la mine, bunul meu tată, — însă nu mi-ai spus nimic, nimic !

De multe ori, stând aci, imaginea ta scumpă îmi apare dinaintea ochilor mei, uitându-te la mine, cu ochii tăi, care străluceau, parcă râdeau de 'nteligenţă.

Pe mama nici n'am văzut-o măcar ! căci soldaţii nu mi-au dat voie să intru la ea.

Aş mai fi vrut să stau lângă mata, dragă tată, însă soldaţii m'au târât afară, leşinasem...

Mult mi-a sângerat inima la grozăviile văzute.

Pe mata, dragă mamă, nici nu te-am văzut măcar. Nici-

www.dacoromanica.ro

odată nu voiu putea să-mi răcoresc durerea înăbuşită care zace 'n mine!

Ştiu prea bine, că nu v'am pricinuit neplăceri cu felul meu de-a fi şi-a mă purta, faţă de Dvs., părinţii mei dragi, nici faţă de cunoscuţii noştri, totuşi îmi cer iertare.

Mă voiu sili să vă păstrez numele nepătat şi deapururi vă voiu păstra o amintire neştearsă din inima mea. Am impresia că m'aşteptaţi undeva, departe, şi ne vom întâlni.

25 Dec. 1941. — Naşterea copilului.

Avortasem într'a şaptea lună, două zile după moartea părinţilor mei. Fără moaşă, fără doctor, pe cimentul umed al lagărului morţii, Mintea omenească nu poate cuprinde starea mea morală!

In febra tifosului, simţind durerile facerii, strigam mereu: — „bărbaţii şi băeţii să stea afară!" E posibil oare de-a descrie suferinţele mele?

Imposibil!... Imposibil!...

Imi îngrop faţa 'a palme şi 'nchid ochii, revăd şi-acuma mica fiinţă bălăbănindu-se...

Unde mi-a fost sortit să nasc şi printre cine!...

Bucuria tatei, (acasă) era nespus şi nedescris de mare gândindu-se că va fi bunic...

29 Dec. 1941. — Sufletul nevinovat al micuţului îngeraş s'a stins... Mizeria începuse s'o mănânce şi a murit infectată...

De nenumărate ori, moartea nu m'a vrut! Ronţăiam în timpul „lehuziei", cojile crude ale cartofilor şi mă mir cum de-am scăpat.

Nici cu ocazia masacrului din Dorohoiu, Iulie 1940, moartea nu m'a vrut...

1 Ian. 1942. — Fratelui meu, Henry, 18 ani, de o vastă 'nteligenţă, copil gingaş şi dificil, la „SPITAL" i s'au strâns arterele de sub genunchi şi se târâie pe mâni şi pe picioare...

Ceilalţi doi fraţi şi sora mea fugiseră şi ei.

24 Ian. 1942. — Au îngheţat de frig, soacră-mea, cu doi copii. Raşela în vârstă de 16 ani

Anuţa „ „ „ 14 „

19 Martie 1942. — A decedat socrul meu, degerându-i picioarele şi neavând ce mânca.

26 Martie 1942. — După o lungă şi grea suferinţă, se

www.dacoromanica.ro

stinge în floarea vârstei, 31 ani, fratele meu, mai mare, Isac...

Au rămas soră-mea, foarte slăbită din cauza tifosului, Henry care se târâie la bazar (piață), cu o turbincă legată de gât...

și Lionel, dragul și mult iubitul nostru mezin, deștept, frumos, plin de viață și sănătate (acasă) iar acuma în lagăr ofilindu-se ca o floare pusă la beciu...

Eu sunt mai tare ca oțelul și mă duc mereu în sate, lucrând și-aducând „acasă" câțiva cartofi și puțină mazăre. Cu câte palpitații de inimă îmi câștig aceste producte, numai unul D-zeu din cer mă știa...

Intr'o zi rece de sfârșit de toamnă, tot prin luna lui Noem., mă 'ntâlnește șeful de post din Zvoneha.

— „Dincotro vii?

— Din Zvoneha! D-le Șef!

— Aha! Ai fost în sate să lucrezi?!? Hai? Parcă v'o trimîs aici ca să trăiți?

Și până nu mă culcasem pe jos și nu-mi dăduse câteva bețe sdravene, nu se lăsase!

In cele din urmă, m'a mai pus să-i zic de trei ori:

— „Să trăiți! D-le Șef"!

— „ „ „ „

— „ „ „ „

Arză-l-ar para focului de D-nu șef!

In altă zi, ducându-mă la Vasilivka, mă văzură niște soldați. Nu-mi dădură drumul, până nu spusesem de 10 ori mee! mee! și trebuia să spun cu câțiva eee, meeeee!...

Cum mergeam mai departe. (mă pornisem la Krasna) ducându-mă din casă 'n casă, întrebându-i dacă e *șo robotă*, dădui de-o casă frumoasă și 'ntrai înăuntru. La masă ședea un domn, cetind o gazetă.

Eu nu observai dacă era scrisă 'n limba română, sau ucrainește. I-am spus „*dobre-den*" (bună ziua) și repetai întrebarea obișnuită: e *șo robotă*?

Domnul, mi-a făcut semn cu mâna (s'aștept puțin).

N'așteptai mult și văzui că-mi aduce o felie de pâne cu unt și miere. Am început a plânge spunându-i „*spasiba*".

El mi-a spus:

— Mănâncă aci!

www.dacoromanica.ro

E lesne de 'nchipuit uimirea mea, auzindu-l vorbind româneşte.

I-am povestit tragicul sfârşit al părinţilor mei şi a fratelui meu. Mi-a vorbit cu blândeţe, îndemnându-mă să nu-mi pierd speranţa şi răbdarea. M'a compătimit şi mi-a spus să mai revin pe-acolo, şi-mi va ajuta, cu vorba şi cu fapta, căci el este: **PRETORUL DIN KRASNA.**

O singură dată am fost dup' aceia la Dvs, D-le pretor. Înfăşurată cu'n lăiceraş „multe bătăi mâncam până ajungeam la Dvs. şi multe insulte înghiţeam". M-aţi întrebat „ce mai fac, cum o duc".

— Nu-mi place apa din Transnistria, D-le Pretor!

— Cum aşa? De ce nu-ţi place apa?

— Dacă nu am după ce-o bea!

Aţi înţeles aluzia mea şi mi-aţi dat: cartofi, mazăre, făină de grâu şi câteva bucăţi de lemne, spunându-mi:

— Să-ţi faci o mâncărică bună, ca s'ai dupăce bea apă"!

Primiţi D-le Pretor, sincerile mele mulţumiri! Aţi fost singurul „om", din lunga-mi şi greaua pribegie...

Singura rază de soare pentru mine!...

„Munţii noştri aur poartă,
Noi cerşeam din poartă 'n poartă"!

Cu chiu, cu vai, a trecut vara anului 1942. Trecuse vara, făcând loc toamnei şi iarna anului 1943, îşi face apariţia...

Iarnă aspră, viscoloasă şi mai era în iarna aceia un *îbăr*!

Noi, toţi din lagăr, goi, desculţi, flămânzi, figuri scheletice, neavând lemne, nici parale, nici o ştire dela nimeni, nimic, nimic, nici coajă de cartofi ca să mâncăm...

12 Feb. 1943 — A decedat dragul şi iubitul nostru mezin, 16 ani. Nu mai am lacrimi ca să-mi răcoresc durerea înăbuşită care zace 'n mine! Sunt mai tare decât fierul, dacă nu înnebunesc, înşirând atâtea nenorociri, ce se ţin lanţ. Dac'am văzut cu ochii mei cum se stinge lumina ochilor tăi, scump şi drag frăţior Lionel, şî nu ţi-am putut ajuta cu nimic! vai! cu nimic.

Vai de inima mea rănită!...

20 Feb. 1943. — D-zeule S-te!...

Dacă ne eşti cu adevărat „Tată Ceresc", de ce cu mine te porţi ca un tată vitreg?

www.dacoromanica.ro

De ce nu arăţi vr'o minune, să nu se mai stingă atâtea jertfe tinere şi nevinovate ?

De ce sunt atât de blestemată ???

Cu ce ţi-am greşit oare ?

Se stinge în teribile chinuri unica mea soră, (Coca), Maşica, 20 ani. „Dormea pe cimentul ud, învelită cu'n lăiceraş, noaptea s'a vărsat un lighean şi scumpa mea Maşica, o floare de fată ! a'ngheţat cu... murdărie cu tot !..."

Dându-şi sufletul, ultimele cuvinte i-au fost :

— „Nu-mi pare rău că mor, îmi pare rău că Ghizela rămâne singură în lumea asta rea"...

26 Martie 1943. — După un an şi două luni de groaznice chinuri, târându-se pe mâni şi pe picioare, fratele meu, Henry în vârstă de 18 ani de o vastă 'nteligenţă, înzestrat cu toate 'nsuşirile bune, lăudat şi dat ca pildă de toţi profesorii şi colegii lui, — „cu o voinţă de fier, nu mai vrea să trăiască atât de mult".

18 ani ! scumpe Henry ! Mult, mult de tot ai chinuit ! Îţi merge deabia a trăi, îmbărbătează-te dragă frate, numai pe tine te mai am, cu cine mă laşi pe mine ?

— „Ah ! Nu mai pot ! Ghizela ! Crede-mă şi mă vei înţelege ! Nu mai pot să mă târăsc atâta !... Suntem la sfârşitul lui Martie. In curând, totul va renaşte iarăşi : iarba va'nverzi, florile vor înflori, — numai eu, nu mai am leac ! Decât aşa o viaţă nenorocită, mai bine moartea ! In mormântul rece, mă voi odihni, nu ca aci, unde am fost maltrataţi cu cruzime de-orşice 'ndivid, fiecare este un „atotputernic". Câinii mă muşcă, fără să mă pot apăra. Jură-mi ! Ghizela, că nu te vei arunca în Bug ! Măcar tu să trăeşti, scumpă martiră, ca să descri, dacă vei ajunge repatrierea, ce s'a ales din familia noastră...

Copil gingaş şi dificil, se stinge şi el, exact la un an după moartea fratelui meu Isac...

Scumpe jertfe tinere şi nevinovate ! V'aţi stins, departe, departe pe plaiul înstrăinării, ducând veşnic cu voi, amărâtul dor de Ţară !

V'aţi dat cea din urmă suflare, în lagărul numit de soldaţi „Lagărul Morţii".

Oasele voastre, sălăşluesc departe, în Tibriv, nici o piatră funerară, nici un monument nu este la căpătâiul vostru...

www.dacoromanica.ro

Numai recea climă a Ucrainei este singura tovarăşă a mormintelor în care zac:

scumpii mei părinţi, trei fraţi şi unica mea soră; soacră, socru şi două cumnate. Fie-vă ţărâna uşoară!

Fie ca sângele nostru să nu tacă barbarilor de tirani, care s'au purtat cu noi, ca fiarele sălbatice, ieşite din vizuinile lor, — numai spre a face pradă şi omor, prigonindu-ne cu o ură fanatică...

2 Mai 1943. — La ce-mi mai este bună viaţa ?!?

Singură, săracă, lipsită de părinţi, de fraţi şi de soră, de oameni buni, care să prinză milă de mine. Am rămas singură, zdrobită, atât de bolnavă sufleteşte, atât de crunt lovită, că nu mai pot suporta. Lumea mi-e pustie...

3 Mai 1943. — Am mers pe jos, 86 Km., la Cazaciovka, jud. Şmerinka, la nişte rude.

După multe şi grele pribegii, am ajuns la ei, deşteptându-mă dintr'un vis groaznic!...

26 Dec. 1943. — Am sosit iar în oraşul meu, natal, Dorohoiu. Casa părintească stă tristă, par'că plânge şi ea dup'atâtea jertfe nevinovate!...

Ah! Unde sunteţi, dragi părinţi, scumpi fraţi şi drăguţă surioară?

Casa veselă, curată, odinioară, acuma geamurile sparte, cercevelele scoase şi — inima mi-e frântă de durere! că nici o inimă sinceră nu mai bate pentru mine!..,

Prea târziu a venit „Repatrierea"! Mi-e inima sfâşiată de durere...

Descriind aceste pagini în noaptea de Revelion a anului 1945, multe peripeţii triste le-am trecut cu vederea, căci inima se bate'n mine, de se sparge! aducându-mi aminte de iadul pe pământ al Transnistriei.

N'am descris nici cum a fost „repatrierea", nici cum a decurs „deparazitarea" din Moghilev, cum soldaţii din serviciul sanitar, s'au scăldat în sângele nostru...

Inima sângerându-mi, sufletul mi-e înveninat de amărăciunile celor doi ani şi două luni, de pribegie, de groaznice chinuri morale şi fizice...

Mi se cutremură carnea pe mine, când mă gândesc la grozăviile petrecute în iadul pe pământ al Transnistriei...

Mestecam scoarţa copacilor şi cojile cartofilor...

www.dacoromanica.ro

Induram chinurile foametei şi a cumplitei sete. Nici apă din fântână primarul din sat nu ne-a dat voie să luăm, căci n'aveam toţi din lagăr găleţi şi ne duceam cu oale, cu sticle. Se făcea noroiu pe lângă fântână, fiind nevoiţi să bem apa unui pârâu murdar...

2 Noem. 1944. — Am părăsit oraşul meu natal, de care mă leagă amintiri atât de triste!...

Mă mulţumesc DEOCAMDATĂ, să-mi împlinesc datoria, în starea în care m'a pus providenţa.

„Nu te lăsa nici doborît de nenorocire, dar nici fermecat de 'ntâmplările fericite.

Adesea în viaţă, trebuie să te fereşti de ceeace pare prea sigur...

„Atunci când eşti mulţumit, nu manifesta prea mutlă bucurie; iar atunci când eşti nenorocit, nu te lăsa cotropit de durere! Suportă-ţi soarta cu seninătate!

Să nu desnădăjdueşti niciodată şi să nădăjdueşti întotdeauna la mai bine.

Atât tusea cât şi caracterul sunt două lucruri pe cari nimeni nu le poate ascunde.

O palmă se vindecă. Cuvintele nu se uită!

Oamenii „mari" ar trebui să 'nţeleagă odată pentru totdeauna: „Să fie buni şi 'ngăduitori, faţa de cei slabi!

Nimeni nu se naşte stăpân! Dar nici — slugă!

Cine mă crede, mă 'nţelege. Cine mă 'nţelege, mă va crede.

E durerea inimei mele. E sângele, care strigă!

Focşani 5-V-1945 — ...Toate căile îmi sunt aduceri aminte de-ai mei dragi!...

Zădarnic caut să mă uit pe mine însumi!...

Merg zilnic la piaţă şi văd un om târîndu-se ca şi fratele meu, Henry. Ah! Cât de mult mă doare!

Pe cât mi-e posibil, îl ajut. I-aş da şi sufletul meu, dac'aş putea... Cupa suferinţelor mele, încă nu-i împlinită...

Nu-mi place cuvântul: imposibil!

Vreau! şi trebue să mă refac!...

Mă mângâie gândul că mulţi din tiranii noştri se-află deja sub gratii şi'n curând cercul se va strânge şi'n jurul celorlalţi. Mustrarea de cuget, este cel mai bun judecător.

Conştiinţa lor supra 'ncărcată le va roade sufletul, cum experienţele prematurе prin care-am trecut, îmi rod mie inima...

www.dacoromanica.ro

PARTEA II-a

După apariția „Pogromului dela Iași."

X. Concluzie la un pogrom popular

Cam la o săptămână după apariția cărții mele *„Pogromul dela Iași"*, un tânăr m'a arătat, în tramvai, altuia și i-a spus, destul de tare:

— Ăsta e autorul „Pogromului dela Iași"!

Dar pentrucă ghilimelele nu se văd când vorbești, și pentrucă oral, p mic nu se deosebește de P mare, călătorii din vagonul plin au aflat că *eu sunt autorul pogromului dela Iași.*

Credeți că a sărit cineva să mă linșeze? Credeți că m'a apostrofat, ori măcar s'a uitat cineva urât la mine?

Era lume felurită în vagon. Unul m'a privit cu o față radioasă, gata-gata să-mi mulțumească și să mă binecuvânteze pentru isprava mea. Altul s'a uitat la mine cu invidie. O fată a îndreptat spre mine niște ochi plini de admirație, fericită că are și ea prilejul să vadă un erou veritabil. Ceilalți din vagon nici nu m'au luat în seamă.

Doar un evreu s'a înfiorat, s'a retras la celalt capăt al vagonului, s'a tot uitat la mine, cu coada ochiului, înspăimântat, și la prima stație a coborît grăbit, călcând peste lume și a dispărut.

Vrasăzică publicul, când a aflat că eu sunt autorul pogromului despre care au scris toate ziarele, în loc să mă ucidă, și-a căutat de treburi.

Asta după 23 August 1944, după groaznicul război și regim!

Atunci la ce am mai scos cartea aceea „Pogromul dela Iași" și mă pregătesc să scot alte patru cărți, cu isprăvi asemănătoare?

In ziua în care, acum patru ani, am citit în ziare comunicatul oficial care anunța că „la Iași au fost executați 500

www.dacoromanica.ro

iudeo-comuniști", am luat inițiativa a două lucrări mari: I. Ce-au făcut evreii în România; II. Ce s'a făcut cu evreii în România.

Prima lucrare am început-o în toamna anului 1943, cu colaborarea a 60 de scriitori și publiciști evrei, cu finanțarea Comunității Evreilor din București și sub supravegherea d-lui F. Aderca și a mea. Colaborarea fiind plătită, s'a ușurat astfel traiul unui număr apreciabil de publiciști evrei care n'aveau alte mijloace de existență în acele vremuri de urgie. Totodată s'a adunat cam jumătate din materialul documentar, o comoară neprețuită (biografii — unele, adevărate studii —, texte, documente, fotografii) care, desigur, se va risipi, dacă nu s'a și risipit. Lucrarea cuprinde contribuția evreilor, aici în țară, în cele mai felurite domenii de activitate, dela industrie și comerț, la știință și arte.

A doua lucrare am inaugurat-o nu de mult, cu incidentul dela Iași. Vor urma celelalte episoade. Sper să duc la bun sfârșit această lucrare.

La urmă vom pune fiecare din cele două lucrări, în câte una din cele două talgere ale unui balanțe, ca să vedem cine-cui a rămas dator.

Mi-am făcut iluzia că a doua zi după ce va apare cartea „Pogromul dela Iași", vor fi arestați cei pe care îi citez din belșug și va începe un proces grozav.

Iată câteva luni [1]) de când a apărut cartea și nu s'a întâmplat nimic.

Dela început, de când am prezentat manuscrisul spre cercetare, mi s'a spus: „Ar fi mai bine să nu publici cartea. Să lăsăm uitate aceste lucruri!

Iar oameni în toată firea (un scriitor român de seamă, un comandor, etc. etc.) s'au îngrozit când au aflat că urmează să scot o asemenea carte:

— De ce nu lăsați astea pentru mai târziu? De ce provocați? Crește acum antisemitismul cum n'a fost niciodată. Eu, care... și alții ca mine, care v'au fost prieteni...

Așa mi s'a vorbit. Pentrucă sugerez pedepsirea criminalilor și a tâlharilor de război.

După ce a apărut cartea și a fost trimisă, spre difuzare, la chioșcari, foarte mulți depozitari au refuzat s'o primească:

[1]) Acum, când reproduc articolul în această carte, sunt câțiva ani.

www.dacoromanica.ro

„*Noi nu facem politică!*" au spus. Mulţi din cei ce mi-au făcut favoarea s'o primească, au dosit-o sub tejghea, de teamă (?!). S'au făcut afişe multe. Doar câţiva le-au expus. Ziarele au fost deosebit de prudente în a anunţa apariţia, necum s'o mai comenteze. Dacă s'au găsit oameni care au scris despre carte, au fost evrei. Cei câţiva neevrei care au scris, au scris nu despre pogrom, ci ca despre o carte de *literatură*. Dacă au pomenit de masacru, n'au arătat că e vorba de evrei!

Eram indignat când vedeam pe câte un evreu cumpărând cartea: pentru *evrei* am scris-o? Pe *evrei* vreau să-i conving? Cartea nu întra în mâinile cui trebue! Neevreii nu se apropiau de ea! Ca să ajungă în mâna lor, am trimis-o gratuit: membrilor guvernului, oamenilor politici, ziariştilor, scriitorilor, fruntaşilor academicieni, magistraţi, preoţi, profesori universitari, ofiţeri. Aproape şase sute de exemplare.

Sunt trei luni[1]) de când le-am trimis cartea. N'a avut nici o urmare, ca şi cum cele povestite de mine s'au întâmplat acum o mie de ani, la zece mii km. depărtare de ţara asta.

Când am început să mă ocup de cele petrecute la Iaşi, am pornit întâi să stabilesc *vina* evreilor. Nu-mi puteam imagina că evreii nu s'au făcut vinovaţi de lucruri excepţional de grave. Eram numai indignat de disproporţia dintre vină şi pedeapsă. Am stat de vorbă cu nenumăraţi evrei care au fost, *atunci*, în curtea chesturii Iaşi şi în cele două trenuri macabre. I-am scotocit mai chinuitor decât profesioniştii ca să aflu ce au făcut de au provocat asemenea reacţiune. Rezultatul încăpăţânării mele este primul capitol din lucrare, *Cum au provocat evreii*. N'am putut decât să mă plasez din punctul de vedere al călăilor şi să arăt, în numele lor, pretextele pentru care Iaşul răposatului (cum?! mai trăieşte!?) A. C. Cuza s'a necinstit pentru totdeauna. Deaceea acest capitol nemulţumeşte, pentru stilul şi pentru absurditatea lui. Absurde au fost învinuirile aduse evreilor.

(Mi-e necaz şi-acum că evreii n'au provocat, la Iaşi; mi-e necaz, iar, că în timpul pogromurilor n'au reacţionat cătuşi de puţin: ar fi fost în defavoarea evreilor — dacă constatam aşa ceva — dar cel puţin găseam, cât de cât, circumstanţe ate nuante pentru călăi.)

---

[1]) Acum sunt trei ani.

www.dacoromanica.ro

M'am stăpânit cât am putut. Credeam că cei în drept n'aşteaptă decât să fie lămuriţi şi sesizaţi. Am adunat câte date am putut. Am scris cartea calm, cinic, exasperant chiar, fără vaete, fără indignare. Am indignat prin lipsa mea de indignare, am indignat pentru nepăsarea de medic, pentru buna dispoziţie de călău cu care mă plimb printre stivele de cadavre, ca un stăpân prin depozitul lui de lemne de foc. Am lăsat ca să vorbească faptele, am căutat să le atenuez în mod absurd, prin glume ieftine pe socoteala unor cadavre, a unor masacraţi. Speram să antrenez astfel pe cititorii neevrei, pe anumiţi cititori neevrei care au atâta oroare de procuror şi de limbajul de procuror. Le-am povestit ca unul de-ai lor, ca pentru unul de-ai lor. Ca să se îngrozească nu de relatarea unui evreu, ci de a unuia dintre ei.

Pentruce m'am stăpânit? Pentru ce am menajat?

Şi la ce să mai scot celelalte cărţi din colecţia „Pogrom"? Ca să fiu bănuit că exploatez băneşte cadavrele evreilor ucişi în ţară? Căci alte rezultate nu văd să aibă publicarea datelor ce le culeg de peste doi ani de zile!

Da, da: când suntem în tramvai, ţinem cu cei din tramvai, când suntem în staţie, ţinem cu cei din staţie!

(Răspântia, An. I Nr. 5, 15 Februarie 1945)

După apariţia „Pogromurilor din Bucovina şi Dorohoi".

XI. Alte pogromuri, aceleaşi concluzii

— De unde ai luat atâta material? mă întreabă nenumăraţi cunoscuţi care au citit lucrările mele asupra pogromurilor din ţară.

— Din fantezie.

— Din fantezie?!

— Dar ce, se puteau întâmpla într'adevăr asemenea fapte?

Vreau să scriu acum despre succesul acestor cărţi ale mele, vreau să trâmbiţez satisfacţia cu care au fost ele primite de o seamă de oameni.

Da, ştiu că aceste cărţi au produs o deosebită satisfacţie. Veţi gândi că sunt mulţumit. Păi să vedem.

www.dacoromanica.ro

Mi s'a relatat o discuţie, într'un anumit cerc, la o instituţie publică, despre cartea „Pogromurile din Bucovina şi Dorohoi".

— Care, mă, spunea că s'a terminat cu propaganda noastră împotriva jidanilor? N'o mai putem face noi? Uite că ne-o fac jidanii! Citeşte, mă, cartea asta. O fi jidan autorul, se simte. Adevărată bucurie. Îţi creşte inima. Uite, mă, ce le-a făcut jidanilor! Halal să le fie! Ăia antisemiţi, nu noi! Jidanul ăsta, autorul, ne face un serviciu grozav. Ne susţine moralul. Ne încurajează. Ne-arată ce-au făcut camarazii noştri, ca să ştim ce mai avem noi de făcut!

S'au găsit şi evrei să mă felicite pentru aceste cărţi.

— Mulţumesc, dar meritul nu e al meu. Felicitaţi pe cei care au organizat pogromurile, ei mi-au procurat materialul!

Se cheamă că trebue să fiu mulţumit că s'au întâmplat asemenea masacre... Datorită lor am făcut aceste cărţi, datorită acestor cărţi am avut, vrasăzică, succes şi numele meu a trecut pentru a doua oară oceanul (după ce fusese odată remorcat de Shirley Temple) şi s'a întors ca un bumerang, sub forma unei telegrame. Secţia pentru România a Congresului Mondial Evreesc a primit, prin Elveţia, o depeşă dela centrala din New-York: trimiteţi lucrările Marius Mircu despre pogromuri.

Iată dar că, datorită pogromurilor, America se interesează de mine, cere lucrările mele, mi le va traduce, tipări, răspândi, mă va îmbogăţi şi mă va face cunoscut. E un imbold, oricât: fac planuri mari, mă gândesc cum să speculez mai bine succesul, şi moral şi material, văd adunându-se dealuri de dolari şi umplându-se gropi adânci de nevoi, sunt mulţumit.

Sunt mulţumit depe urma pogromurilor comise în ţară.

Şi alţi oameni sunt mulţumiţi.

Tipograful căruia m'am adresat ca să-mi tipărească „Pogromurile din Bucovina şi Dorohoi" m'a recomandat altui tipograf, al doilea tipograf m'a transmis şi el altuia, şi abia acesta din urmă a tipărit lucrarea şi toţi trei au câştigat. Toţi trei sunt mulţumiţi. Depe urma pogromurilor comise în ţară.

Un prieten mi-a procurat hârtia pentru carte (a luat-o dela altul care şi el o luase dela altul) la un preţ prietenesc. A câştigat aşa de bine, încât mi-a devenit şi mai bun prieten, ca să-mi procure şi altădată hârtie. M'a simţit că-s prost, că nu mă pricep în afaceri şi nici nu mă preocupă. A observat

www.dacoromanica.ro

că eu mă mulţumesc să spun peste tot că socotesc imoral să se câştige depe urma unor asemenea cărţi. Şi dacă spun aşa peste tot, am naivitatea să cred că oamenii îşi însuşesc formula cu entuziasm şi renunţă la câştig, ba acceptă (şi doresc) bucuros orice pagubă, numai să contribue şi ei cu ceva.

Prin urmare prietenul mi-a procurat hârtia la care au câştigat trei intermediari. Alt prieten a apelat — pentru mine ! — la serviciile unui prieten al său, ca să-mi transporte *ieftin* hârtia la tipograf şi apoi cărţile dela tipograf. Transportul m'a costat destul de ieftin. Dar din hârtie mi-au lipsit — nu ştiu cum, nu bănuiesc pe nimeni, nu bănuesc nimic — câteva mii de coale şi din cărţi câteva sute.

Şi toţi prietenii mei sunt mulţumiţi, mulţumiţi depe urma pogromurilor.

Alţi prieteni (sau cunoscuţi, sau necunoscuţi) s'au grăbit să scrie note ori recenzii *frumoase* despre carte. Lumea mă felicită :

— Bravo, am citit articolul lui cutare. (Ori al lui cutare). Te felicit !

Şi toţi sunt mulţumiţi pentru mine. Mulţ miţi din pricina pogromurilor.

Alţi prieteni (mi s'a dus vestea, am mulţi ; toţi care mă cunosc, îmi sunt prieteni, toţi care nu mă cunosc, dacă au citit cărţile despre pogromuri, ţin să mă cunoască), văd prin librării că se vinde bine cartea şi se bucură pentru mine că „fac" parale. Se bucură din pricina pogromurilor.

Familiile victimelor vin să-mi mulţumească atent că nu le-am uitat neamurile, că am însemnat cu grijă numele, pronumele, adresa şi ocupaţia, ca să poată justifica, de pildă la Joint, că sunt urmaşii etc., etc., şi să încaseze ajutorul de 75.000 lei de persoană.

Şi fiecare se laudă peste tot, cu cartea mea în mână, că şi el a avut victime sau că şi el a suferit :

— Uite, scrie aici, *oficial !*

Şi îmi aduc mulţime de amănunte, fie ca să completeze ori să rectifice cele însemnate de mine, fie ca să se răzbune pentru o chestiune pur personală şi care n'are nimic de-aface cu crimele sau cu bestialităţile.

Şi toţi sunt mulţumiţi. Mulţumiţi din cauza pogromurilor comise în ţară.

www.dacoromanica.ro

Numeroşi martori la pogromuri şi-au făcut o profesiune bănoasă (nu-i reclam, dimpotrivă, le fac reclamă) din a povesti amănunţit ziariştilor sau particularilor, tot ce-au văzut. Numai eu ştiu cât vin şi câte mese bune am avut satisfacţia să ofer, ca să fac pe oameni să se mărturisească. „Oficial", (de exemplu Tribunalului Poporului) cei mai mulţi nu vor să spună nimic; particular, spun totul. Mai ales când nu e degeaba:

— Du-te, mă, că e acolo un fraer care îţi dă să mănânci şi să bei cât vrei, numai să-i povesteşti cât vrea el!

Şi toţi sunt mulţumiţi, gazetarii, particularii amatori, povestitorii, eu. Depe urma pogromurilor.

Ziarele sunt şi ele mulţumite, au, de pe urma pogromurilor, un belşug nemaipomenit de material senzaţional care nu se mai termină, cititorii sunt şi ei mulţumiţi că în fiecare zi găsesc în gazete reportaje care aduc fapte noui, din cele mai palpitante. Toţi sunt mulţumiţi. Din cauza pogromurilor.

Dar tare multă mulţumire au produs pogromurile!

Mă gândesc ca în cartea pe care o termin acum, cea mai groaznică din toate, „Pogromurile din Basarabia", să revizuesc stilul: să fiu ceva mai amabil, ceva mai îngăduitor cu călăii.

Un distins colaborator al acestei reviste m'a felicitat pentru articolul meu precedent „Concluzie la un pogrom popular"

— Ţi-am citit articolul din „Răspântia". M'a amuzat mult!

Mi-au spus mai mulţi că i-a *amuzat* acel articol.

In cazul ăsta, cred că „Pogromurile din Basarabia" va fi o carte umoristică...

[„Răspântia", An. I Nr. 8 — 15 Mai 1945)

Despre o carte care nu va mai apare:

XII. „Pogromurile din Basarabia"

Dacă vă mai amintiţi, eu sunt acela care v'am făcut să participaţi şi voi, cei ce n'aţi participat, la masacrele dela Iaşi, din Bucovina şi dela Dorohoi; iar pe cei ce aţi participat, cu trup sau cu suflet, eu sunt acela care am avut cruzimea să vă fac să retrăiţi, prin amintire, acele zile nesfârşite.

Mi-am făcut o colecţie, „Pogrom", în care am tipărit până acum două cărţi. După fiecare carte, am simţit nevoia să scriu câte un articol (au apărut în revista „Răspântia") ca să-mi cer iertare.

www.dacoromanica.ro

Acuma urma să citiți al treilea articol, impresiile mele despre a treia carte cu masacre, „Pogromurile din Basarabia".

Iată însă că „Pogromurile din Basarabia" nu va mai apare. Cu toate că e gata de tipar, am bani la dispoziție, am hârtie, tipograf, timp.

Și nu va mai apare nici a patra carte, „Pogromurile din Transnistria și de peste Bug", (o adevărată, uriașe, enciclopedie), nici celelalte lucrări asemănătoare, pentru care am adunat material.

Încă după prima carte, cea cu pogromurile ieșenilor, m'am gândit să mă las de treaba asta, de a fi nefericitul istoriograf al blestemățiilor altora. Cu fiecare nouă carte proectată, faptele urmau să fie tot mai înspăimântătoare. Le-am dozat, pentrucă, totuși, vă menajam. Dar m'am îngrozit: numele meu avea să rămână, cine știe pentru câtă vreme, legat de aceste isprăvi, numele meu va deveni înfricoșător, va deveni odios, confundându-se, cu timpul, cu faptele odioase pe care le-a răscolit.

— Mircu? A, ăla cu pogromurile!

Mi-a scris un copil din Iași (*Paul Schechter*, str. Teodor Sperantia 11) un fost abonat la biblioteca pentru copii pe care o aveam, în anii de urgie, la Comunitatea Evreilor din București:

„Domnule Mircu, am citit cartea Dvs. (e vorba de „Pogromurile dela Iași", N. A.) și m'am bucurat că mi-am amintit de Dvs. Și mama mea a citit-o, și când sora mea cea mică nu e cuminte, mama îi spune: „Dacă nu ești cuminte, acu'ți citesc din pogromul dela Iași".

Da, da, să-i citească. Dar nu ca pedeapsă, ci ca îndemn în viață! Căci pentru copii am scris cărțile acestea cu pogromuri. N'are nici o importanță să le citească cei mari. Ei sunt trecutul. Cei mici sunt viitorul, ei trebuie să învețe. Le socotesc cărți de școală care vor trebui introduse odată cu abecedarul și chiar în loc de abecedar. Și în loc de pâine! Când le-am oferit unui liceu ca premii școlare, directorul a deschis ochi mari; dar nu atât de mari încât să vadă totul.

Dacă „pogromurile" mele sunt oarecum documentate, este pentrucă ani de zile am adunat material. Înainte vreme,

www.dacoromanica.ro

alergam eu după el. Acuma aleargă el după mine, mă caută şi, ce e mai rău, mă găseşte.

De când a apărut „Pogromul dela Iaşi" şi apoi celelalte, nu trece zi să nu primesc poştă sau vizite. Sau şi una şi cealaltă. Vin oameni necăjiţi (nu mai sunt aşa de îndureraţi, s'au obişnuit, încep să nu mai fie decât indignaţi, dar va trece şi asta) să mi se plângă mie. Fiecare păstrează cu toată grija o tragedie (sau mai multe, câte a putut aduna, câte se pot aduna într'o viaţă de om), o dramă (sau mai multe). Şi mi se destăinuie. Şi eu *trebue* să ascult, pentrucă aceşti oameni *trebuie* să se destăinuiască. Oricui, numai să se destăinuiască. Mie, pentrucă mi-au găsit adresa în cărţi cu dureri de ale lor şi pentrucă eu am arătat că n'am altă treabă decât să adun destăinuiri.

Oamenii socotec că eu sunt o instituţie, că sunt Tribunalul Poporului (mai ales în timpul celor câteva luni cât acest Tribunal n'a mai funcţionat), că sunt suprema instanţă şi speranţă, pentrucă celelalte porţi la care au bătut, cu mâinile, cu picioarele, cu capul, au fost de piatră.

Şi oamenii socotesc că „autoritatea" mea nu se sinchiseşte de geografie, nici de istorie, că mie mi se adresează chiar plângerile împotriva lagărelor străine.

„La Auschwitz am pierdut şi eu un copil. Scrie-l şi pe el, să nu uite Dumnezeu să plătească călăilor şi pentru el", îmi scrie *Haia Rosenbaum* din Arad, str. Cetăţii 18.

Şi chiar împotriva lui Hitler vin să mi se plângă:

„Da' de Hitler văd că nu pomeneşti nimic! Da'cu el ce-ai de gând să faci? Vrei să uităm de el? N'o să uităm! Crezi că el nu ne mai poate face rău? Ne face: ne face când îl vedem undeva pomenit, ne face când vedem că nu e pomenit. Ar trebui să-l pomenim în fiecare zi, în vecii vecilor. Numai dacă n'o să-l uităm, o să ne amintim mereu de el. Şi trebue să ne amintim şi trebuie să nu uităm!"

Aşa îmi scrie d-na *Valeria Haiman* din Timişoara, str. Banat 36 (sau 56).

De reţinut că aproximativ 80 la sută din cei ce-mi scriu, sunt femei. Bărbaţii suferă mai puţin şi mai puţină vreme, ei au alte treburi.

Cu toate acestea, bărbaţi sunt fălticinenii care îmi trimit

www.dacoromanica.ro

un caet — o broşură aproape — scris mărunt şi des, pe ambele feţe, cuprinzând un inventar şi un studiu întreg cu privire la „aplicarea legilor şi a pornirilor rasiale", ca să-mi arate drama evreilor din oraşul lor, material pentru volumul ce l-am anunţat, „Teroarea din Moldova". Deşi au fost numai drame, aproape deloc tragedii, „totuşi n'au trecut aşa uşor precum ies arătările din gura condeiului şi fiecare din cele petrecute în acele timpuri, au săpat câte o rană adâncă, în inimile fiecăruia dintre noi".

„Apoi iertaţi-ne, îmi spun semnatarii în „Precuvânt adresat d-lui autor a colecţiei Pogrom" — faptul că nu ne-am ţinut strict în cadrul subiectiv local, depăşind prin unele notiţe la rasialitatea generală, aciasta pentru a scoate din vinovăţie populaţia aşa zisă autohtonă de altă dată şi chiar pe aceia din data aciasta, pentru că nu ea poartă vina morală ci conducătorii contimporani ai ei cari au stârnit aciastă pornire rasială.

„Rugăm să binevoiţi a le trece aşa precum au fost orânduite, întrucât noi cunoaştem pe ai noştri cari vor citi cele arătate. Fără de a le avea pe acestea nu vor fi pe deplin satisfăcuţi".

Vă închipuiţi, dar, că va trebui să redau tot ce-mi scriu fălticinenii şi poate nu va fi spre paguba lucrării : dacă fiecare oraş ar face la fel, am cunoaşte pentru veşnicie istoria încercării de exterminare a evreilor din România.

(Din păcate, însă, fălticinenii semnează indescifrabil, fără adresă, aşa că am rezerve aaupra materialului, foarte bogat, trimis de ei).

Din Botoşani a început a o face *Nestor Meşimat* (str. Popăuţi Nr. 25), care îmi propune să scot un volum „aparte" despre crimele comise de Evreii dela conducerea diferitelor „servicii de coordonare" ale Centralei Evreilor, în contra fraţilor lor. „Dela bandele legionare, hitleriste şi călăilor antonescieni nu ne-am aşteptat la altceva, însă vina de sânge care cade şi în mare parte asupra conaţionalilor noştri — strigă la cer... Am văzut o parte din ei petrecând la Bucureşti şi aruncând cu banii cari sunt pătaţi de sângele fraţilor şi surorilor lor.

„O parte din ei dela fostul oficiu judeţean Cernăuţi, au plecat cu aceşti bani de lacrimi şi sânge (*Lehrer, Feckler, Schattner, Schapira*) în Palestina, ocrotiţi în vagon lits, până la îmbarcare pe vapor. de paznicii lui Calotescu sau Marinescu.

www.dacoromanica.ro

Aceşti gentlemeni fac astăzi desigur pe martirii neamului acolo!

„Cunoaşteţi rolul codoşilor denunţători din taberele de muncă? De ce nu-i scoateţi la lumina zilei?

„Aţi pomenit de un individ *Camilo Harth* care a fost codoşul comandamentului Ghettoului din Cernăuţi. L-aţi urmărit? Acest individ a fost deportat şi el, ştiind prea multe din secretele bandiţilor antonescieni. Cunoaşteţi rolul acestui criminal în Transnistria? Ştiţi că sora lui, *Miţi*, a preferat să meargă peste Bug (Moarte sigură) în loc să vadă ce se petrece în lagărul care l'a condus el (Cariera de piatră)?"

Ce să vă mai spun despre „Biografia mea", — un carnet întreg — pe care mi-a trimis-o *Ghizela Herşcovici* (Focşani, str. Slt. Ţanu Nr. 9) singura supravieţuitoare dintr'o familie de 11 persoane, deportate, din Dorohoi, „în iadul pe pământ al Bugului"? Cum să răspândesc pentru lumea întreagă şi pentru toată veşnicia, entuziasmul ei că în acel prăpăd, când i-au murit pe rând, în braţe, toate fiinţele care o legau de pământ, a cunoscut pe *pretorul din Krasna* (1942), român, pe care azi îl caută pretutindeni, ca să moară după ce-i va mulţumi în genunchi că a fost *om* în mijlocul atâtor fiare?

„Zadarnic caut să mă uit pe mine însămi. Retrăesc aevea toate ororile şi sunt zdrobită sufleteşte... La ultima suflare a unui frate de-al meu în vârstă de 18 ani, *sătul de viaţă*, m'am legat cu jurământ să nu-mi răpun viaţa, descriind (dacă voiu ajunge repatrierea) Tragediile noastre".

Câte poate răbda un om! Iată, pe scurt, filmul ei „de peste Bug".

23 Decembrie 1941: îi mor amândoi părinţii, de tifos, din lipsă de îngrijire.

25 Decembrie 1941: în febra tifosului, naşte, la 7 luni, primul copil; fără moaşă, fără doctor, pe cimentul ud al lagărului morţii, în mijlocul băeţilor şi bărbaţilor.

29 Decembrie 1941: şi copilul îi moare, infectat.

1 Ianuarie 1942: fratelui, Henri, de 18 ani, i s'au strâns arterele dela genunchi. Nu mai poate umbla, se târâe pe mâini şi pe picioare.

Ceilalţi doi fraţi şi sora, au fugit, nu i-a mai văzut.

24 Ianuarie 1942: i-au înghefat de frig soacra cu cei doi copii, Raşela de 16 ani, Anuţa de 14.

www.dacoromanica.ro

19 Martie 1942: I-a decedat socrul, degerându-i picioarele şi neavând ce mânca.

26 Martie 1942: După o lungă şi grea suferinţă se stinge, la 31 ani, fratele mai mare, Isac.

16 Februarie 1943: I-a decedat fratele mai mic, Lionel (16 ani).

20 Februarie 1943: Se stinge în teribile chinuri, unica-i soră, Coca (Maşica), 20 ani. Dormea pe cimentul ud. Noaptea s'a vărsat peste ea ligheanul în care îşi făceau nevoile şi a îngheţat cu murdărie cu tot.

26 Martie 1942: Henry nu mai poate să se târască, nu mai vrea să trăiască, vrea să se odihnească în mormânt. Se aruncă în Bug, după ce obţine dela soră-sa promisiunea că va supravieţui, ca să arate ce s'a ales din toată familia.

Dacă în anii de urgie, când adunam materialul, eram îngrijorat, la fiecare bombardament, să nu mi-l distrugă, (îl ţineam — şi din alt motiv — adânc îngropat), acum mă gândesc de multe ori că ar fi bine să nimerească — nu ştiu cum! — o bombă grea printre cele câteva valize ale mele, ca să dispară cu desăvârşire ameninţarea ispititoare a acestui material documentar.

Căci la ce bun să răscolesc trecutul, când pe noi ne aşteaptă — nu-i aşa? — viitorul? Reînviind faptele, realizez un adevărat nou pogrom. Rece. La rece. Răscolesc ura, vrajba, ucid sufletele celor care au avut nenorocul să rămână în „viaţă".

Nu trebue să uităm pe vinovaţi, firește. Până îi pedepsim. Pe urmă, însă, trebuie să uităm tot ce s'a întâmplat.

Să nu perpetuăm amintirea masacrelor, cum greşit am început a face eu, pentrucă în felul acesta perpetuăm consecinţele fatale, ura firească, necesară, Şi ura atrage tot ură!

Iată, dar, pentruce „Pogromurile din Basarabia" nu va mai apare; deşi, cum v'am spus, e gata de tipar, am hârtie, tipograf, timp. Şi mai ales bani, bani berechet. Intre multe alte instituţii — toate! — chiar Jointul — leacul universal care tratează durerile evreeşti, dela bătături la cancer — mi-a oferit stăruitor, nu de mult, fără ca eu să cer ceva, bineînţeles, o sumă uriaşă care ar fi acoperit nu numai cheltuelile, dar şi excesul de osteneală şi risc.

www.dacoromanica.ro

P. S. — Era să uit încă un motiv pentru care e mai bine să nu mai desgrop morţii şi să nu mai îngrop pe cei vii: am primit nu de mult, între alte cărţi poştale şi scrisori de ameninţare mai mult sau mai puţin platonică, o foarte eroică (aţi înţeles că anonimă) scrisoare lungă, care începe: „*Domnule jidan blestemat*", şi sfârşeşte: „*In curând vei avea ocazia ca să-mi cunoşti şi numele pe care-l voiu scrie cu sânge blestemat de jidan*".

Aşa, ca să învăţ minte să-mi mai pun adresa în asemenea cărţi, şi încă nu odată — ca să scape cumva, cuiva — ci şi la început şi la sfârşit!

(*„Viaţa evreească", an. II, nr. 116—30. XI. 1946*).

NOTĂ

Apariţia articolului de mai sus, în ziar, mi-a pricinuit atâtea încurcături, încât, ca să scap, n'am găsit altă soluţie decât să public, totuşi, cartea. Impins din faţă de motivele arătate în articolul de mai sus, împins din spate de scrisorile primite după publicarea articolului, a trebuit să iau o hotărîre. Am luat hotărîrea de a mă lăsa împins din spate, pentrucă e mai uşor să înaintezi, decât să mergi de-a 'ndărătelea. Pe urmă, oricât, a înainta e mai curând o soluţie decât a da înapoi.

Căci, dacă am primit scrisori de ameninţare, prin care, între altele, mi se ordona să nu mai public „literatura" pogromurilor, iată că de data asta am primit ameninţări, din cealaltă tabără, pentru cazul când voiu lăsa „pradă uitării" faptele pe care le cunosc.

Decisivă a fost, mai ales, scrisoarea doamnei (sau domnişoarei) *E. Friedman* (Focşani, str. Tutoveanu 25) care îmi cere cu insistenţă o compensaţie pentru oraşele care n'au avut de suferit pogromuri. Cum Focşani e dintre aceste oraşe, doamna Friedman pledează pentru o cât mai bogată colecţie de cărţi din genul „Pogrom", căci „noi de aici care nu am suferit acele pogromuri, trebue să ştim ce-au suferit fraţii noştri. Şi dacă dvs. nu mai vreţi să publicaţi aceste cărţi, de unde să le luăm?"

www.dacoromanica.ro

XIII. „Duminica aceea" încă n'a murit!

In ultima Duminică, la Iaşi, câţiva evrei localnici mi-au spus că, deşi mai au doar o săptămână până la retrăirea acelei Duminici, ei încă nu ştiu — încă nu-s hotărîţi — dacă vor comemora catastrofa sau nu.

— La ce bun?

Credeam că vor — aşa cum e dacă nu bine, dar necesar — să înceapă să uite *pe morţi*, şi să n'aibă în gând decât *moartea*, crima, bestialitatea; şi mai înţelept decât s'o răsbune pe cea care a fost, caută s'o prevină pe cea care ar putea să urmeze.

Dar iată că la Iaşi, cinci ani dela Duminica aceea, evreii sunt tot a doua zi după marele masacru.

Morţii mai sunt în stradă, evreii ieşeni se poticnesc de ei la fiecare pas, aerul e plin de gemete — gemetele muribunzilor şi jalea celor rămaşi. Când dorm, evreii ieşeni tresar mereu, treziţi de chemarea celor care i-au scos din case şi i-au mânat la moarte; când nu dorm, stau ferecaţi în case şi în sine, şi orice lovitură în uşă li se pare gongul morţii; când trec pe stradă se simt în convoi, cu mâinile în sus şi împinşi de baionete; când trec prin faţa clădirii unde a fost Chestura (dar foarte puţini sunt aceia care au curajul să treacă prin blestemata stradă Vasile Alecsandri), sunt loviţi cu măciuca în cap, şi cad, adesea, sdrobiţi.

Infernalele bombardamente ulterioare n'au acoperit gemetele din trecut, victimele ulterioare produse de răsboi, n'au luat locul celorlalte, pagubele ulterioare n'au întunecat rănile, reconstrucţia ce s'a pornit nu reconstrueşte şi vieţile jefuite, mai ales că această reconstrucţie locală n'are în vedere şi sufletele.

Pentruce toate astea?

Pentrucă prea mare şi unică a fost tragedia, ca să se uite, fie chiar în cinci ani. Evreii ieşeni sunt prea aproape, în timp şi în spaţiu, de cele ce s'au întâmplat, de cele ce LI s'a

www.dacoromanica.ro

întâmplat. Evreii ieşeni n'au *văzut* numai tragedia, ci au *suferit-o*. Au fost loviţi direct.

Nu printr'o rudă, mai apropiată sau mai depărtată, nu printr'un prieten sau cunoscut. Ci direct, în casa lor sau chiar în fiinţa lor. Nu există casă ieşeană de evreu, în care să nu fie mai multe locuri libere, la masă ori în pat. Şi oamenii n'au murit undeva, departe, problematic, ca să mai rămână o vagă speranţă (mai mult dorinţă), ci sub ochii celor rămaşi, adică definitiv, irevocabil.

Şi-atunci, dacă se mai adaugă faptul că evreii ieşeni mai văd plimbându-se liber călăii, dacă procesul nu s'a judecat încă, dacă nimeni n'a fost pedepsit, cum să se vindece ei, cum să mai aibă încredere în oameni, în viaţă?

Iar dacă se mai adaugă lipsa de înţelegere ce se arată faţă de aceste victime în viaţă, aproape că este firesc ca evreii ieşeni să fie şi azi aşa cum sunt, ba, poate, să devină tot mai îndârjiţi!

Cine este vinovat, sau, mai exact, ce se poate face?

Am stat prea puţin la Iaşi ca să cunosc problema. Până voiu reveni, semnalez, totuşi, că trebuie, mai întâi, să se judece procesul. Cu cât mai repede cu atât mai bine. Este atâta vreme de când, mâhnit că trece vremea, am dat semnalul, cu broşura despre „Pogromul dela Iaşi". Dar procesul tot nu e încă pe rol. Mereu se anunţă şi mereu se amână. De ce să bănuiască evreii ieşeni pe TOŢI vecinii lor, când numai unii sunt vinovaţi?

Trebue, apoi, ca oameni cu multă înţelegere, cu multă bunăvoinţă şi răbdare, să înceapă a construi apropierea evreilor ieşeni de ceilalţi evrei şi de celelalte populaţii din ţară.

Evreii ieşeni consideră că au suferit *ca evrei* şi tot *ca evrei* vor să aibă acum satisfacţia necesară.

Evreii ieşeni cred că pot fi numai Evrei (deşi ieşeni!). Ce s'ar întâmpla dacă, de pildă, creştinii s'ar gândi şi ei să fie numai Români, şi s'ar desinteresa de celelalte populaţii, ba chiar le-ar duşmăni, ca pe vremea dictaturii?

Am arătat că este explicabil că evreii ieşeni văd problema îngust, în mic; dar nu este şi scuzabil, şi nu ne putem mulţumi numai cu explicaţii. Trebue să-şi pună ochelari potriviţi care să le corijeze miopia firească.

www.dacoromanica.ro

Dar ochelarii nu ţi-i iei singur, fiecare *în parte* trebuie să mergem la medic, fiecare în parte avem ochii noştri.

Dacă li se va explica, potolit, că problema antisemită nu e o problemă locală; şi nici nu e o problemă întreagă, ci numai un subcapitol din marea problemă a duşmăniei între oameni, îşi vor pune apoi singuri întrebarea:

„Intrucât ar folosi evreilor dacă — dispărând antisemitismul — ei ar cădea victimă celorlalte manifestări nefaste ale fascismului? Intrucât i-ar mângâia dacă n'ar fi ucişi ca evrei, ci ca cetăţeni? Ura hitleristă n'a fost numai o ură împotriva evreilor. Evreii au fost doar începutul. N'au ucis ei atâţia ruşi, francezi, polonezi, olandezi, etc. etc., şi n'ar fi ucis ei pe toţi cei ce nu sunt germani, dacă nu se isprăvea războiul prea repede? Dar la noi au fost ucişi numai evrei? N. Iorga şi V. Madgearu au fost evrei?"

Aşa dar, nu contra antisemitismului în mod special trebuie să luptăm; ci contra întregii probleme a urii. Şi nu ca evrei, ci ca cetăţeni. Luptând ca evrei, nu vom avea de partea noastră decât pe evrei (şi încă nu pe toţi); luptând ca cetăţeni, vom fi alături de toţi cetăţenii conştienţi din lume. Şi atunci vom stârpi nu numai boala dela noi, ci depe tot globul şi nu ne vom mai teme că vântul va aduce din nou sămânţa rămasă în altă ţară.

Cu atât mai puţin poate fi lupta noastră izolată, cu cât nu suntem noi, evreii, izolaţi, ci presăraţi în toată lumea.

Suntem, mai mult decât alte popoare, cetăţeni ai lumii şi întreaga lume e a noastră, cum e a tuturor. Toţi vor sări în ajutorul nostru, dacă noi vom sări în ajutorul tuturor.

Ce au de gând evreii ieşeni: să rămână în ţară, sau să plece?

Dacă vor să rămână aici, nu-i putem noi ajuta să rămână izolaţi, ci ei trebuie să ne ajute să nu fim puţini în lupta pe care o ducem ca să nu mai avem Duminici ca acelea; dacă vor să plece, îşi închipuie că acolo — *ori unde ar fi* — sunt mai puţin ameninţaţi? Acolo vor putea trăi izolat, vor putea lupta izolat contra urii?

Lupta împotriva urii este un război al omenirii întregi. Oriunde lupţi împotriva ei, eşti bine-venit; principalul e să lupţi şi mai ales să nu lupţi izolat, pentrucă nici duşmanii nu sunt izolaţi.

www.dacoromanica.ro

Dar până la plecarea celor care vor să plece, poate că va mai trebui să treacă vreme. Fiecare zi pierdută de noi, e câştigată de duşmani. Ne interesează *locul* unde luptăm, sau *lupta*?

Dacă toate astea li se vor explica evreilor ieşeni, în mod potolit, cu toată înţelegerea, cu toate menajamentele, ei vor înţelege. Dar dacă li se va pretinde, dacă nu li se va vorbi omeneşte, dela egal la egal, dacă li se va impune acest punct de vedere, evreii ieşeni vor constata iar odată că sunt singuri în durerea lor şi se vor izola mai departe. Noi, ceilalţi, trebuie să ne apropiem de ei, nu să aşteptăm ca ei să se apropie.

Trebuie să fim tot mai strâns toţi împreună: evrei şi neevrei, de oriunde. Pentrucă şi duşmanii sunt tot mai împreună, duşmanii evreilor şi ai neevreilor, duşmanii omenirii. Căci e clar: şi noi, şi evreii ieşeni, avem acelaş ţel: ei vor să lupte contra antisemitismului, noi luptăm *şi* contra antisemitismului. Ceeace ne desparte, ne poate apropia după o simplă şi calmă convorbire, cum mi-am dat imediat seama la Iaşi.

Să le vorbim evreilor ieşeni altfel de cum li s'a vorbit până acum. Înţelegerea dintre noi e în aer, e în fiecare din evreii ieşeni, fiinţe devenite prea sensibile, sensibile prin urmare şi la înţelegere.

Dar şi evreii ieşeni să dorească să renunţe la privirea şi inima crunte, gândul de răsbunare să nu le preocupe întreaga fiinţă. Ce vor spune copiii noştri când vor avea să sufere depe urma faptului că în loc să apărăm pe cei vii, nu ne-am gândit decât să răsbunăm pe cei morţi?

Ce facem cu viii? Asta e prima întrebare!

La Iaşi, Duminica aceea încă n'a murit!

Asta ar trebui să fie un reproş. Nu e decât o constatare.

Sau, în orice caz, nu e un reproş la adresa acelor ieşeni care au suferit.

Desigur, şi pe ei îi jenează că urmaşii victimelor şi-au făcut din titlul lor o profesie.

Ei sunt primii — cred — care n'ar mai vrea să sufere. Dar pentru asta, mai mult au nevoie să fie înţeleşi, decât să înţeleagă.

Care din cele două tabere se cuvine să sară — cu gând de pace — şanţul ce le desparte?

(*„Neamul evreesc", 3 Septembrie 1946*).

www.dacoromanica.ro

XIV. R. J. F.

(Reine Jüdisches Fett)

O parte din evreii măcelăriţi în lagărele hitleriste din Germania, au fost înmormântaţi Joi 15 Noembrie 1945 la cimitirul evreesc de pe Şoseaua Giurgiului. Sub formă de săpun.

Hitler declarase că misiunea lui e să transforme lumea şi omenirea. A început cu supuşii săi: i-a transformat în bestii. Ţara şi-a transformat-o într'un abator şi într'un bârlog de bandiţi. Oraşele şi ţările străine ocupate de el, au fost transformate în ruine. Populaţia şi prizonierii, în cadavre. Pe evrei i-a transformat în săpun.

Hitler era pe cale să se ţină de cuvânt. Lumea şi omenirea erau gata să fie în întregime transformate.

Dacă . . .

EVREI IN LĂDIŢE.— Civilizaţia unei ţări se măsoară, cum se spune, după cantitatea de săpun consumată. In cazul acesta, Germania hitleristă a fost o ţară teribil de civilizată, judecând după cantităţile uriaşe de săpun consumate în timpul ultimului război.

Numai că „civilizaţia" Germaniei hitleriste se judecă după cantitatea de săpun fabricată din evrei.

In raportul ce-l făceau comandanţii lagărelor hitleriste, nu spuneau că au asasinat atâtea sute de mii de evrei; ci că au fabricat atâtea tone de săpun. Nu pentrucă se fereau. Dimpotrivă — vom vedea — se mândreau. Dar cifrele astfel prezentate erau mai practice: se vedea imediat rezultatul, folosul.

Incă din războiul trecut, germanii fabricau săpun din cadavrele luptătorilor. Aveau fabrici speciale care se numeau, inofensiv, „fabrici pentru utilizarea cadavrelor".

Germanii sunt renumiţi ca organizatori desăvârşiţi. Hitler era şi el un organizator desăvârşit. A pregătit războiul în cele mai mici amănunte.

Intre principalele pregătiri, au fost şi mai multe fabrici mari de săpun. Războiul, se ştie, este un lucru murdar pentru cel care-l provoacă. Trebue, deci, săpun. Faţă de măcelul pe

www.dacoromanica.ro

care îl pregătea, Hitler ştia că va avea destulă materie primă ca să susţină mai multe fabrici. Ii trebuia săpun mult. Cu săpunul fabricat din grăsimea victimelor sale, Hitler vroia să spele mâinile călăilor acestora.

CEL MAI BUN SĂPUN DE RAS.— Am stat de vorbă cu un soldat român care a avut nefericirea să facă parte din armata germană hitleristă. Adică din grămada de soldaţi trimişi de Antonescu în Germania, unde au fost integraţi în armata hitleristă, ca ZĂLOG că stăpânul lor va fi un supus desăvârşit.

E vorba de *Iotici Nicolae*, locuind actualmente în Bucureşti, str. Aviator Iliescu 17. Iotici îşi aminteşte că chiar din primele săptămâni ale războiului, fiecare ostaş, german sau nu, a primit câte un săpun nou, cu inscripţia R. J. F. Işi închipuiau că e marca unei fabrici. In fiecare lună primeau câte un săpun la fel. Unul de toaletă (parfumat), altul de ras. Era un săpun foarte bun, spornic, deaceea, deşi mic, ţinea o lună întreagă. Nu făcea spumă prea îmbelşugată (deci nu se uza prea mult), dar curăţa minunat: ajungea să-l freci de 2—3 ori pe mână. Numai armata folosea acest săpun.

Soldaţii străini au bănuit ceva, la un moment dat. Nemţii au dat din umeri: „nu ştiau nimic!"

Soldaţii străini au devenit tot mai bănuitori: în plin război, un săpun atât de bun?

Dar când li s'au adus, într'o zi, câteva bidoane cu untură de gătit, cu aceeaşi inscripţie: R. J. F., bănuiala lor a încetat: doar n'or să mănânce...

Totuşi, soldaţii hitlerişti erau nespus de fericiţi când vedeau această înscripţie!

E MARE SĂRBĂTOARE IN ORAŞ!— Mai avem mărturia doctoriţei *Petricescu* din Cernăuţi, azi în Bucureşti. Mama ei era căsătorită cu un german. Când germanii din Cernăuţi au fost repatriaţi, mama d-nei Petricescu şi-a urmat soţul. Au locuit la Auschwitz. Soţul murind, soţia s'a înapoiat, în 1943, în România. Şi a povestit că a văzut lângă Auschwitz fabricile de săpun din cadavrele evreilor.

Intreaga populaţie cunoştea, acolo, acest lucru şi era încântată. Pe de altă parte era indignată că numai armata beneficiază de asemenea săpun. S'au depus stăruinţe chiar pe lângă Führer: cel puţin localitatea unde se fabrică, să aibă această favoare!

www.dacoromanica.ro

Când s'a adus populației primul transport din acest săpun, s'a declarat sărbătoare *oficială* în oraș. Lădițele au fost primite la gară, cu toată pompa, de însuși primarul. Se pregătiseră liste cu numele cetățenilor celor mai „virtuoși". Li s'a dat câte un săpun „de onoare" și au mers cu toții, notabilități și personalități, la baia publică a orașului, unde au inaugurat folosirea săpunului din grăsime de evreu.

Hitleriștii, de altfel, nu se fereau să se știe proveniența săpunului. Deaceea și puseseră inscripția R. J. F. (Reine Jüdisches Fett = grăsime curată de evreu).

N'aveau să dea poporului alte beneficii din partea regimului, și le-au dat cel puțin marea satisfacție: să spele cu acest săpun. Nu rufele! Ci corpul, *mâinile*, FAȚA! Aceeași grăsime intra și în compoziția unei paste de dinți, tot pentru armată.

Resturile rămase după fabricarea săpunului, erau transformate în hrană pentru vite sau îngrășăminte pentru ogoare. Așa cum foloseau drept îngrășăminte și cenușa cadavrelor arse.

RISIPĂ DE GRĂSIME.— S'au găsit și la noi în țară câteva bestii care să se gândească să fabrice săpun din grăsimea evreilor asasinați.

În trenul celebru care a transportat o parte din victimele măcelului dela Iași, din cauza căldurii extrem de mari, sângele și grăsimea morților schingiuiți acopereau podeaua unora din vagoane, în straturi apreciabile. Cei vii se bălăceau în sângele și grăsimea celor morți. In unele vagoane, stratul de grăsime trecea de genunchii celor în picioare.

La Roman, unde vagoanele au fost curățate, s'au găsit doi locuitori care au sustras câteva căldări cu grăsime amestecată cu sânge. Prinși de o sentinelă, au declarat că vor să facă săpun.

Stăpânirea de-atunci s'a amuzat, și în fața unei intenții atât de inofensive, a pus imediat în libertate pe cei doi locuitori.

CA SĂ APROVIZIONEZE ECONOMATELE.— Cu toate astea, iată că și pe la noi a ajuns săpunul coreligionarilor noștri!

Era din belșug și ar fi putut umple întreaga lume. Dar, cum am arătat, nu oricine putea avea onoarea să se spele cu asemenea săpun. Doar armata hitleristă, cea care avea rolul

www.dacoromanica.ro

de a furniza necontenit materie primă pentru fabricile care la rândul lor le furnizau necontenit săpun...

Soldaţii hitlerişti care au năpădit România, se curăţau şi ei, fireşte, cu acest săpun. Aduseseră provizii mari.

Când Armata Roşie a măturat forţa „irezistibilă" a lui Hitler, din părţile noastre, surpriza şi iuţeala au fost aşa de mari, încât hitleriştii au uitat totul aici, unii însăşi pielea lor. Intre altele, au lăsat şi cantităţi mari de săpun, mai ales la Brăila şi Galaţi.

Acest săpun a întrat pe mâna unor negustori-bandiţi care au socotit să se îmbogăţească şi cu asemenea marfă. Săpunul a fost vândut, pe sub mână, în multe oraşe din ţară, mai ales în Bucureşti şi Braşov. La fabrici (pentru economatele lucrătorilor) şi la numeroase frizerii.

COMERŢ CU RĂMĂŞIŢELE SEMENILOR NOŞTRI.— Acum două luni s'a prezentat d-lui dr. *Rosen*, preşedintele secţiei Cultului din Comunitatea Evreilor Bucureşti, un frizer depe Calea Văcăreşti, care a arătat că i s'a oferit spre cumpărare un săpun ciudat: poartă înscripţia R. J. F., fiecare bucată are ştanţat alt număr de ordine, prin urmare e militar. A încercat săpunul în prăvălia lui, este excepţional şi se oferă în cantităţi mari, la „bursa neagră".

Pe de altă parte, d. ing *Vinograd* dela fabrica „Postăvăria Română" din Bucureşti (Şos. Pantelimon) a comunicat d-lui şefrabin dr. *Şafran* că a cumpărat pentru lucrători câteva sute de bucăţi de săpun de acelaş fel. Şi „Uzinele Române" (tot Şos. Pantelimon), prin d. Iosef Galanter, cumpăraseră din acest săpun şi-l împărţiseră lucrătorilor; dar când lucrătorii au aflat de proveniența săpunului, l-au adus înapoi imediat, înainte de a le cere cineva acest lucru.

Şi alte fabrici au cumpărat din acest săpun. La fel numeroşi frizeri. Mulţi l-au depus la „Sacra", Societate de înmormântări. Dar unii au socotit că e mai bine să nu sufere ei vreo pagubă şi l-au utilizat. Adică l-au dat lucrătorilor să-l folosească.

Deaceea, un anonim s'a prezentat la Sacra şi a pus la dispoziţie o sumă nelimitată, pentru a se recupera acest săpun. Banditii au prins de veste şi vor să-l vândă cât mai scump. Iată pentruce se adună cu mare greutate.

Până în prezent a fost strânsă o foarte mică parte, în Bucureşti: 1.500 bucăţi. Nu ştiau ce să facă cu acest săpun:

www.dacoromanica.ro

pentru prima dată evreii — care au avut în fața lor, în decursul istoriei, atâtea probleme — se aflau înaintea unui asemenea caz!

Sfatul rabinic, întrunit, a interzis folosirea oricărui săpun de proveniență germană și a hotărît ca săpunul găsit să fie înmormântat, el reprezentând rămășițele semenilor noștri.

INMORMÂNTAREA neobișnuită a avut loc Joi 15 Noembrie, la ora 4 după masă.

Au asistat numeroși rabini, între care: Gaonul *Haim Mordhe Roller* din Tg. Neamț, Eminența Sa d. Șef Rabin dr. *Alex. Șafran*, dr. *A. Beck*, dr. *Rosen*, președintele secției Cultului, *Haim Rabinovici*, *Efraim Landau*, *Baruch Glanz*, *Zissu Landman*, etc. Apoi poetul Jacob Gropper, Moise Goldștein vicepreședintele secției Cultului, Lazăr Eckstein, Herș Rabinsohn-Paucker, etc. etc. Din partea Soc. Sacra, d-nii: Kestenbaum președinte, Schieffer vice-președinte, Hafner, etc.

S'a încheiat un hrisov în limba ebraică, cu următorul conținut:

„Astăzi, Joi, în a cincea zi a săptămânii, în a zecea zi a lunii Kislev, anul 5706, s'au strâns capii obștii, în cimitirul cel nou depe Șoseaua Giurgiului, pentru a încredința țărânii rămășițele sulurilor sfinte, distruse de către nelegiuiți în anii de prigoană, și să înmormânteze săpunul făcut din trupurile martirilor evrei.

„Sfatul rabinic din Capitala București, în frunte cu șeful rabin, au înălțat cântece de jale și de slavă..."

Două care mortuare cuprindeau numeroase săculețe cu săpunul blestemat. Un cilindru mare, de ciment și o oală mare de lut, cuprindeau resturile sulurilor sfinte distruse în București în timpul rebeliunii legionare, precum și în Bucovina, Ardeal, etc. Se mai aflau acolo diferite obiecte fabricate din resturile sulurilor sfinte: un portofel căptușit cu pergament, ghete cu branzuri sau căptușală din pergament, tefilimi rupți, etc. Se mai aflau numeroși saci cu pagini răzlețe din cărți de rugăciuni și alte cărți sfinte, furate din sinagogi și vândute negustorilor ca hârtie de împachetat.

O ceremonie simplă, sobră. Fără coroane, fără flori, fără familie, fără discursuri.

In loc de cosciuge: saci, oale și lădițe. In loc de cadavre: 1.500 bucăți de săpun, 1.500 de eroi anonimi. In loc de familie:

www.dacoromanica.ro

câteva mame, ai căror copii sunt dispăruți, nu se știe unde; un tată care știe că fiul său a fost dus într'un lagăr din Germania; o logodnică pe toată viața; un tânăr scăpat dela Auschwitz, care a ajutat „cu mâinile lui" — bineînțeles nu de bunăvoie — la fabricarea săpunului R. J. F.

Una din mame a insistat să se desfacă o lădiță cu săpun. A luat în mână o bucată. A isbucnit în țipete: „*dacă acesta e fiul meu?*" Ar fi vrut s'o păstreze. Sau s'o înmormânteze aparte, într'un cosciug scump, cu un monument frumos!

Fiecare rabin a recitat câte un psalm.

„ . . . Au întrat păgâni în reședința noastră, ne-au pângărit altarele, au dat pradă păsărilor cerului, trupurile credincioșilor tăi . . ."

„Privește, Doamne, din Ceruri: am devenit hula și batjocura dușmanilor noștri, am fost socotiți ca turma la tăere, uciși, dați pierzaniei. . ."

Kadișul, în numele părinților și fiilor celor 1.500 de bucăți de săpun, a fost rostit de d. șef rabin dr. *Al. Șafran.*

Rămășițele sulurilor sfinte au fost înhumate acolo unde se află îngropate victimele rebeliunii legionare. Săpunul a fost îngropat în osuarul din fața cimitirului, unde se adăpostesc și osemintele date afară, de trecutul regim, din răposatul cimitir Sevastopol.

Rabinii au ajutat cu mâna lor să se depună sacii, pachetele, lădițele. . .

Când am plecat de-acolo, cerul plângea mărunt și des.

Oamenii, însă, ei erau hotărîți.

CUM A FOST CU PUTINȚĂ? se întreba, nu demult, într'un articol de ziar, scriitorul Ieronim Șerbu, vorbind de înmormântarea săpunului. „Cine a putut să prefacă privirea unei femei, bătaia de inimă a copilului, visurile tânărului, într'o bucată amorfă de săpun?".

Cine?! Aceiași oameni care au smuls și danturile de aur ale deportaților, ca să le vândă unor financiari elvețieni; și părul și pielea lor, spre a face perne, abajururi, diferite obiecte ale avioanelor, aceiași care au industrializat trupul întreg al celor schingiuiți și apoi asasinați.

Ani de zile, industria germană a lucrat cu materii prime furnizate de cadavrele captivilor lor. Sau de către viitoarele cadavre (păr, dinți, etc.)

www.dacoromanica.ro

Tehnicienii germani au făcut cercetări şi calcule migăloase ca nimic să nu se piardă din victimele lor, totul să fie utilizat. S'au găsit note şi socoteli stabilind *valoarea* în monetă germană a fiecărui cadavru. Cadavru, adică materialele diferite cuprinse într'un corp, din care savanţii germani scoteau: 900 creioane, 2000 chibrituri, un cui de fier, var pentru spoit un coteţ, etc. etc.

In primul războiu mondial, nemţii fabricau săpun din trupurile câinilor furnizaţi de hingheri.

De astădată, nemţii au evoluat: câinii au fost înlocuiţi cu oameni iar săpunul n'a mai fost de rufe, ci de toaletă, colorat şi parfumat!

Nemţii n'au ucis pe evrei numai pentrucă erau evrei. Au schingiuit, doar, şi ucis, tot atât de conştiincios şi ruşi, polonezi, francezi, olandezi, cehi... Nemţii disprețuiau toate celelalte popoare, urau tot ce nu era neamţ. Nici ei între ei nu se preţuiau mai mult: se considerau un număr, un sclav. Dacă au făcut grăsime numai din evrei, e pentrucă războiul n'a ţinut mai mult. Au început cu evreii, pentru că erau mai mulţi şi erau cei dintâi. Când evreii s'ar fi isprăvit, am fi avut „grăsime curată de rus, de francez, etc.".

Şi noi vom fi odată săpun? Nu este exclus! Căci odată cu victimele, n'au fost îngropaţi şi călăii. Nici amintirea lor. Nici urmaşii şi aliaţii lor. Nici complicii, unii aflaţi chiar printre noi.

Câtă vreme aceia vor mai trăi, nu este exclus ca şi noi să ne întâlnim odată într'o lădiţă cu săpun R. J. F.

Iar în ce priveşte comportarea deosebit de politicoasă a evreilor, în tot timpul masacrelor, pretutindeni, se pare că, atunci când ne ataca bestiile, n'are nici o importanţă dacă avem sau n'avem vreo vină, după cum nu ne favorizează cu nimic dacă stăm cuminţi şi ne lăsăm măcelăriţi ca boii...

(*„Unirea" an. I Nr. 4, 23 Noembrie 1945*).

---

www.dacoromanica.ro

XV. Şapte nebuni.

La originea fiecărei catastrofe pricinuite lumii de către oameni (războae, etc.) se află unul sau mai mulţi nebuni. Printre efectele unei asemenea catastrofe, se înregistrează iarăşi un număr de oameni cu mintea zdruncinată.

Bineînţeles, există nebuni şi nebuni.

NEBUNI DIN ALTE VREMURI. — Intr'o viaţă romanţată a lui Chateaubriand, (pe care am publicat-o, *anume*, în anul de groază 1943, în „Timpul Familiei"), povestind epoca „Teroarei", arătam :

„După vârtejurile Revoluţiei, oamenii abea îşi regăseau echilibrul. Niciodată n'au fost pe pământ atâţia nebuni. Cei mai mulţi îşi închipuiau că sunt decapitaţi. Când îşi vedeau, totuşi, capul în oglindă, îşi închipuiau că au înebunit şi că de asta şi-l văd. Lumea râdea mult ; dar niciodată n'a plâns atâta. Se plângea cu orice prilej. Cei fericiţi, cei nefericiţi, cei indiferenţi, cu toţii plângeau.

„Dar dacă plângeau cu toţii, niciodată n'au râs atâta. Aveau o nevoie bolnavă de a râde. Farsele de societate molipsiseră pe toată lumea. Bărbaţi serioşi se înfăşurau în cearşaf alb şi făceau, noaptea, pe fantomele, pe coridoarele pustii ale castelelor. Se puneau broaşte vii în vasele din cabinetele cele mai intime, se asvârleau în casă, prin fereastră, pisici vii, oamenii îşi trimeteau unul altuia pachete cu câini ghilotinaţi.

„Foştii călăi, nu rare ori erau solicitaţi de către vizitatori insistenţi :

— Domnule călău, aş dori să fiu ghilotinat !

Dar, oricât de serviabili rămăseseră, nu mai era în putinţa lor să le satisfacă dorinţa întârziată".

Iată că azi istoria se repetă (ultima ei repetire, sperăm).

Oameni cu mintea sdruncinată întâlnim la tot pasul. Cei care au murit, au murit. Cei care trăesc în starea în care i-au adus suferinţele, sau teama de suferinţe, sau groaza, aceia sunt adevăratele victime.

www.dacoromanica.ro

UN NEBUN CONȘTIINCIOS. — Acum câteva zile, în piața Sf. Ștefan (colț cu Calea Călărași) am văzut un om care s'a trântit deodată în mijlocul drumului și a început a face „culcări", fără să se sinchisească de trecători. A numărat 50 de „culcări", pe urmă și-a scuturat cu grijă hainele și a mers liniștit mai departe, ca oricare din noi.

Trecătorii au râs, bineînțeles, de acest nebun. Un tânăr m'a lămurit.

Nebunul a făcut parte dintr'un detașament de „muncă obligatorie". In fiecare seară, la terminarea „lucrului", detașamentul întreg era pus să facă 50 de culcări: dacă „greșiseră" în acea zi cu ceva, făceau culcări pentrucă au greșit, dacă nu greșiseră, făceau culcări ca să-și amintească să nu greșească a doua zi.

Doi ani și mai bine au făcut oamenii culcări, zi de zi. Unii, ca cel de mai sus, au rămas cu năravul: în *fiecare* seară, la ora obișnuită, *oriunde* se află în acel moment, omul *trebue* să facă 50 de culcări: pe jos, în tramvai, la cinema, pe ploae, în zăpadă.

Restul zilei e perfect normal.

NEBUN DE PROFESIE. — La începutul străzii Câmpineanu, în fața restaurantului-tunel de sub pasagiul Român, trecătorii, adunați grămadă, fac haz, în fiecare seară, de un țignit care, despuiat până la brâu, chiar pe frigul de astă-iarnă, declamă, gesticulează și țopăe, încât nu te poți stăpâni să nu te amuzi. E un adevărat bufon și vă recomand stăruitor să nu pierdeți ocazia să vă distrați măcar o singură dată pe socoteala lui.

Dar să-i aduceți și câțiva gologani. Pentrucă, dupăce face cât face pe nebunul, vă acordă o pauză ca să întindă căciula și să primească omagiile spectatorilor jenați să profite gratuit de pe urma unui semen.

Povestea lui? O spune oricui. In Transnistria i-a venit ideia — ca să scape — să facă pe nebunul. Era el cam șugubăț din fire — asta se vede și astăzi — așa că nu i-a venit greu. Fiind „nebun", nu l-au mai pus la muncă, nici la tortură, (dacă nu-și da seama că e chinuit, atunci, dar, dece să-l mai chinue?) numai că, în timpul mesei — la prânz și seara — trebuia să distreze pe stăpânii lagărului. Era chiar utilizat ca „număr" când veneau oaspeți cu trese mai multe.

www.dacoromanica.ro

Aproape trei ani a făcut pe nebunul. Azi nu se mai poate despărți de această meserie. Ar vrea să facă pe teafărul ; dar nu mai isbutește !

EXISTĂ, TOTUȘI, FERICIRE. — Am citit acum vreo trei săptămâni într'un ziar din străinătate care povestea viața din lagărele moderne ale deportaților în Germania, unde englezii mai țin pe evrei, pentrucă nu știu ce să facă cu ei :

„Muncitorul Iancu Beinglass, originar din Polonia, văzând că nu poate găsi de lucru și neavând ce mânca, a încercat eri, într'un acces de nebunie, să se sinucidă, spânzurându-se de un pom, așa cum a văzut că făceau hitleriștii cu cei cu care n'aveau ce face. *Din fericire* (sublinierea e a subsemnatului) a fost salvat la timp..."

Din fericire pentru cine ? Pentru omenire, sau pentru Iancu Beinglass ? Dacă pentru Iancu Beinglass, atunci, dar, iată realizată și pentru el fericirea pe pământ, tocmai când se pregătea s'o caute pe lumea cealaltă. Fericire veritabilă, fericire nu prea des întâlnită, desigur, de vreme ce gazetele străine au găsit de cuviință să vorbească de ea.

Sunt încredințat că acum, când a gustat din fructul oprit al fericirii, acum abia nu se va putea abține : o să mai guste și altădată și altădată. Până va mușca într'o bună zi din toți dinții lui...

Iar dacă ne-am osteni să credem tot ce spun ziarele străine, apoi multă fericire trebue să fie în lagărele-țarcuri aflătoare acum abia în Germania : zilnic se spânzură, se otrăvesc, își tae beregata și se împușcă acolo oameni ; dar aproape jumătate din acei sinucigași sunt „salvați" la timp, DIN FERICIRE,..

N'am văzut zilele astea, într'un ziar de-al nostru, povestit un accident de tren al unui deportat „evadat", căzut între roți, și care, *din fericire*, (a observat ziarul) a „scăpat" doar cu picioarele amputate ?

NOROCUL UNUI DEPORTAT. — Despre foloasele, despre fericirea de a fi „fost deportat" sau invalid depe urma Muncii Obligatorii, s'a mai scris. Iată, am mai întâlnit o mărturie.

Tramvaiul 7 a călcat de curând, aproape de stația Tabacu, un invalid „fost deportat" în Transnistria (Mihai Drimmer, str. N. Gane 17) și i-a rupt... piciorul de lemn. Incă nu s'a

www.dacoromanica.ro

văzut om călcat de tramvai, care să fi fost, imediat după accident, atât de vesel:

— Mare e minunea lui Dumnezeu! Eu mă văitam mereu că mi-am pierdut piciorul în Transnistria. Dacă nu-l pierdeam în Transnistria, îl pierdeam, carevasăzică, acuma. În loc, deci, să fiu azi erou, aproape martir, copleşit din toate părţile de atenţii (sau cel puţin intenţii) eram un caraghios care s'a lăsat călcat de tramvai. Şi încă ceva: abia acum aş fi trebuit să'ncep să mă învăţ numai cu un picior. Or eu de mult m'am obişnuit!...

AUSCHWITZ FACE ŞCOALĂ. — Un evreu din Moldova (Huşi) a intrat în cuptorul încins al unei brutării. A fost observat la timp şi cu mare greu tras afară, cu lopeţile, de oarece — bineînţeles — nimeni n'avea chef să intre după el să-l scoată.

S'a constatat că acest obicei e o boală de familie: două rude apropiate au călătorit până la Auschwitz şi nu s'au mai înapoiat.

Evreul a declarat poliţiei, curioasă de felul ei:

— Eri dimineaţă am aflat precis că fiul meu şi mama au fost la Auschwitz. Se duseseră la nişte rude, în Transilvania. Am mai auzit eu de cuptoarele acelea. Nu-i adevărat că am vrut să mă sinucid! Am intrat numai ca să-i caut!...

DOUĂ SURORI, DOUĂ NEBUNE. — La Policlinica E (adică pentru evrei) a Crucii Roşii (str. Bradului) am cunoscut o fată de 22 de ani, care se tratează acolo de sifilis.

— Un doctorand deportat din Bucovina odată cu noi, m'a ajutat să nu-şi bată joc acolo şi de mine, bestiile. Ideia a fost a mea: mi-a injectat din sângele unui sifilitic. De câte ori au vrut să se atingă de mine, le dovedeam că sunt sifilitică (mi s'a dat chiar un certificat). Mai am un an şi mă vindec complet. Ai mei m'au socotit nebună când au aflat ce-am făcut!... Dar sora mea n'a scăpat dela batjocură. S'a răzbunat, însă! Şi-a procurat şi ea sifilis. Toţi care şi-au bătut joc de ea, s'au umplut, prin urmare, de sifilis. Ea căuta chiar cât mai mulţi, cu toate că ceilalţi evrei, care nu bănuiau nimic, o urau că aleargă după bestii...

— Sora d-tale s'a vindecat?

— A murit! S'a sinucis!

— De ce?

www.dacoromanica.ro

— Intr'o zi şi-a dat seama că răzbunarea ei are consecinţe şi asupra celorlalte femei şi fete de care îşi bat joc cei umpluţi de sifilis!...

Printre atâţia oameni teferi, e firesc, e neapărat necesar să fie şi câţiva nebuni.

Cine-i teafăr, să ia aminte!

(*„Naţiunea" — 8 Aprilie 1946*).

XVI. Nu numai bestii şi lachei!

Dacă în general, Tribunalul Poporului şi Curţile care judecă pe criminalii de răsboi, ne-au trezit amintiri din cele mai groaznice, e bine să însemnăm aici şi o latură pentru care trebuie să purtăm recunoştinţă acestor instanţe; fără ele, noi n'am fi cunoscut-o!

Tribunalul Poporului, pe lângă sarcina ce a avut-o de a pune la întuneric bestiile care au încercat să acopere de ruşine o ţară şi un popor, a avut şi fericitul prilej de a scoate la lumină pe acei EROI anonimi care au isbutit să rămână oameni, în zilele în care neomenia părea că s'a instalat pentru totdeauna în anumite colţuri ale globului.

Dacă în vremuri normale, omenia este ceva atât de firesc, încât ar fi cu totul deplasat s'o elogiem, în anii de groază de care nu de mult am scăpat, a fi om era un act de curaj, de care au dat totuşi dovadă şi unii din cei ce deţineau oarecare autoritate, ca şi unii din mărunţii executanţi.

Oazele acestea într'un pustiu înfiorător, au salvat multă lume, direct şi indirect, au menţinut credinţa în vremuri mai bune, au contribuit efectiv la pregătirea zilelor de astăzi.

Am notat cele de mai sus la una din şedinţele Tribunalului Poporului, cu prilejul depoziţiei unui martor al acuzării, *Friederich Scherzer*, fost deportat în Moghilău. Dupăce a arătat ororile săvârşite de acuzaţii Iliuţă, Dindelegan şi Botoroagă, martorul a insistat să i se dea voie să arate şi reversul medaliei.

Şi a povestit felul omenesc în care soldatul DUMITRU GAL şi-a făcut datoria dincolo de Nistru, faţă de deţinuţii po-

www.dacoromanica.ro

litici şi faţă de deportaţii evrei. I s'au oferit bani pentru aceasta, dar soldatul a refuzat, indignat.

„Soldatul Dumitru Gal este frate cu acel soldat necunoscut din Parcul Carol. Nimeni nu-l cunoaşte, îl spun aici ca să-l cunoască toată ţara!" a terminat martorul.

Alt martor, la alt proces dela Tribunalul Poporului, a vorbit despre omenia colonelului CORIBAN, care a fost, pe vremuri, condamnat pentrucă a venit în ajutorul nenorociţilor deportaţi.

La Tribunalul Poporului am cunoscut pe locotenentul GH. PETRESCU. Acesta, după chiar dosarele Tribunalului, a fost o adevărată binefacere pentru deportaţi. Din care cauză a fost dat afară din armată, de către generalul Iliescu. Când l-am cunoscut, aştepta să fie reintegrat.

Dacă se cunosc, oarecum, atrocităţile comise în Transnistria, cine cunoaşte, în schimb, pe PRETORUL ROMÂN din Krasna (1942) despre care am găsit pagini emoţionante în „Jurnalul" deportatei Ghizela Herşcovici din Focşani (publicat în această carte).

Mai toate şedinţele Tribunalului Poporului au scos la iveală şi ASEMENEA oameni: ofiţeri, soldaţi, ţărani. Au fost destul de numeroşi aceia care au dovedit că, în anii de dictatură, poporul nu s'a solidarizat cu bestiile. Chiar cei care au primit ordine, au ştiut să le ocolească, DACĂ AU VRÚT. Cei care n'au vrut, au săvârşit ororile şi fără să mai aştepte ordine. Dacă cutare ofiţer român a săvârşit atrocităţi, nu le-a săvârşit nici în calitate de ofiţer, nici în calitate de român, ci în calitate de bestie!

Iar în ce priveşte ORDINELE SUPERIOARE la adăpostul cărora se pun toţi acuzaţii, amintim de răspunsul scris pe care Gaspard de Montmorin, guvernatorul provinciei Auvergne, l-a dat odinioară lui Carol al IX-lea, cu prilejul masacrului din noaptea Sfântului Bartolomeu:

„Sire, am primit poruncă din partea Maestăţii Voastre să ucid pe toţi protestanţii din provincia mea. Respect prea mult pe Maestatea Voastră ca să nu cred că ordinul primit este fals; dar — ceeace n'ar îngădui Dumnezeu! — dacă ordinul într'adevăr a pornit dela Maestatea Voastră, Vă respect prea mult ca să Vă ascult".

(Ziarul „Victoria", 4 Iulie 1945)

www.dacoromanica.ro

XVII. Filologia nu-şi face datoria!

Publicând diferitele lucrări despre masacrele din anii de groază, am fost silit să mențin termenul de „pogrom", deşi de mult el nu mai corespunde faptelor, care i-au depăşit şi copleşit semnificația.

Cred că e o sarcină urgentă pentru filologi, pentru Academie în general, de a stabili un alt termen, care să sugereze, cât de cât, evenimentele. N'ar fi trebuit să aştepte ca eu să-i atrag atenția, filologia ar fi trebuit de mult să se sesizeze, căci ea nu poate rămâne în urmă, cuvintele trebue să evolueze şi ele, potrivit nu numai cu timpul, dar şi cu faptele pe care le exprimă. Filologia ar trebui să fie o ştiință care să se ocupe nu numai cu trecutul şi prezentul limbii, ea ar trebui să şi anticipeze.

Iată, de pildă, — dacă visul nouilor incendiatori ai lumii (viitorii criminali de războiu) s'ar realiza, şi bomba atomică ar deveni o realitate, mă gândesc cu îngrijorare că ne-ar putea apuca acele vremuri înainte de a avea la îndemână un termen potrivit prin care să înregistrăm — noi, gazetarii conştiincioşi — evenimentele respective. Căci, veți fi de acord, nu vom putea folosi termene ca: „ravagii", „dezastru", sau altceva asemănător, pentru efectele unei bombe atomice! Da, pentru războaiele trecute, pentru civilizația de până acum, fireşte, termenii de mai sus au fost îndestulători, au satisfăcut aproape toate nevoile (cazurile excepționale au fost excepții).

Dar dela ultimul războiu, alte sunt posibilitățile oamenilor şi nevoile scriitorilor. Ar fi ridicol ca aceiaşi termeni pe care îi folosim când relatăm efectele grindinei, ale unui incendiu, explozia unui Primus, a unei ghiulele, să-i folosim şi când povestim efectele unei bombe atomice! După cum e caraghios că „pogrom" spunem masacrului a câteva zeci, sau sute, sau

www.dacoromanica.ro

mii de oameni, şi tot „pogrom" suntem siliţi a intitula uciderea milioanelor de evrei şi neevrei din ultimul războiu! Asta nu dovedeşte decât sărăcia unei limbi. Şi noi, scriitorii şi gazetarii, nu putem privi cu indiferenţă această situaţie!

Filologii să-şi facă datoria! Academia Română să ia ea iniţiativa, dacă alte Academii au neglijat acest lucru!

Destule sunt îngrijorările care ne apasă, ca să mai avem şi asemenea griji, noi, gazetarii conştiincioşi!

(Naţiunea — 5 Ianuarie 1947)

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL:

	Pagina
I. Cine au fost victimele.	3
II. Cum au fost asasinaţi şi jefuiţi evreii din Basarabia.	4
III. Istoria blestemată a oraşului Chişinău. . .	17
IV. Amintiri din Edinţi.	24
V. In Mărculeşti, „târgul morţii" şi mai departe...	26
VI. O feliţă de 14 ani despre ororile din Transnistria.	30
VII. Cum a trecut ea Nistrul.	34
VIII. In lagărul dela Trihati.	37
IX. „Biografia mea".	38
PARTEA II-a	
X. Concluzie la un pogrom popular. . . .	51
XI. Alte pogromuri, aceleaşi concluzii. . .	54
XII. Despre o carte care nu va mai apare: „Pogromurile din Basarabia." . . .	57
XIII. „Duminica aceea" încă n'a murit! . . .	64
XIV. R. J. F. (Reines Jüdisches Fett). . . .	68
XV. Şapte nebuni.	75
XVI. Nu numai bestii şi lachei.	79
XVII. Filologia nu-şi face datoria!	81

www.dacoromanica.ro

Această broşură s'a tipărit în 500 (cinci sute) exemplare din care cca. 400 se împart gratuit, restul de 100 se pun în vânzare. Preţul lei 20.000.— exemplarul pentru cei care socotesc că nu numai autorul trebue să suporte cheltuelile acestor lucrări.

MARIUS MIRCU, str. Valeriu Braniştе 47, Bucureşti IV. — tel. 5.43.14

www.dacoromanica.ro

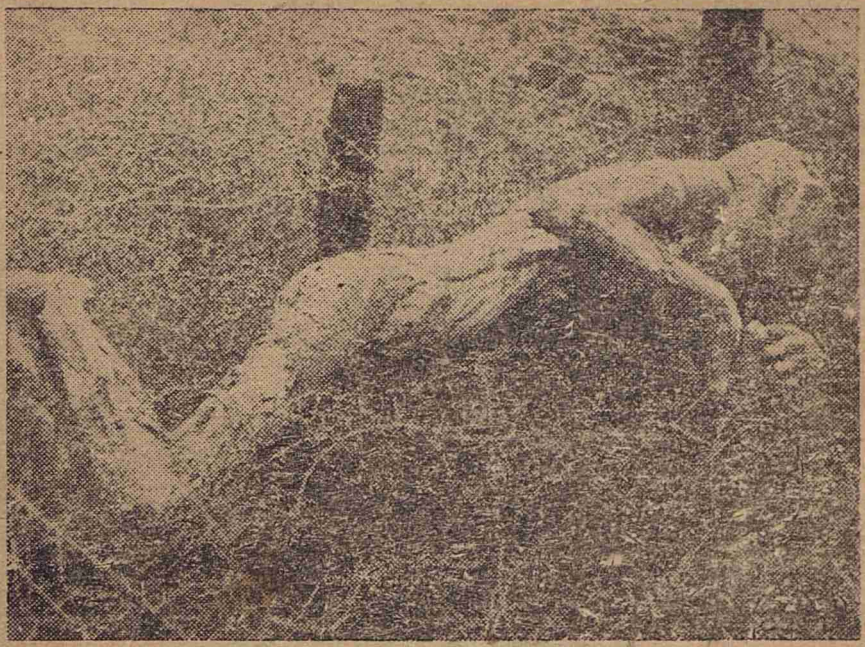

Colecția „Pogrom"

Au apărut :

Pogromul dela Iași *Epuizat*
Pogromurile din Bucovina și Dorohoi
Pogromurile din Basarabia

Tipografia „Sebastian" București, strada Sebastian No. 94

www.dacoromanica.ro